

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Lapsen oikeus elatukseen Suomessa ja Ruotsissa

Kantomaa, Marjo

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen oikeus elatukseen Suomessa ja Ruotsissa

Marjo Kantomaa
HLB216KN
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Marjo Kantomaa

Lapsen oikeus elatukseen Suomessa ja Ruotsissa

Vuosi 2017 Sivumäärä 66

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli vertailla Suomen ja Ruotsin lainsäädäntöä lapsen elatuksesta ja tuoda esiin muutosehdotus Suomen elatustuen saamisen edellytyksiin. Suomen sekä Ruotsin elatusavun (underhållsbidrag) laskemisessa ja elatustuen (underhållstöd) saamisen edellyksistä on eroja. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa miten vanhempien erotilanteessa päätetään lapsen elatuksesta, esittää kansainvälisesti merkittävimmät lapsiin kohdistuvat sopimukset, jotka luovat lähtökohdan lapsen oikeuksien ja lapsen etujen säännöksistä kansallisellakin tasolla. Suomessa monia perheitä koskettaa vanhempien erotilanteet sekä niistä seuranneet lasten elatusten sopimiset. Elatukseen liittyviä asioita ovat lapsen elatusavun tarpeen laskeminen, lapsen kuukausittaiset elämiseen liittyvät kulut, huomioon ottaen mahdolliset elatusten erityistilanteet. Elatusavun määrän selvittäminen, kenelle elatusapua maksetaan ja mikäli elatusapua ei makseta, millä edellytyksillä elatustukea voi saada.

Suomen ja Ruotsin lainsäädännössä on eroja ja tässä opinnäytetyössä pyritään tuomaan esiin elatussopimuksen vahvistamattomuudesta johtuvat haasteet, jotka voivat viivästyttää elatusavun saamista Suomessa. Tähän keskeiseen asiaan pureudutaan tarkemmin muutosehdotuksen kera. Tietoperustana on käytetty muun muassa Suomen ja Ruotsin lapsen elatuksesta säädettyjä lakeja, pääosin lakia lapsen elatuksesta ja Ruotsin lakia nimeltä föräldrabalken, alan kirjallisuutta, lapsiperheisiin kohdistuvia tutkimuksia, tuomioistuimien päätöksiä ja muita virallislähteitä.

Suomen ja Ruotsin oikeusvertailua on tehty perehtymällä sekä vertailemalla maiden lainsäädäntöä, elatusavun laskemismenetelmiä, elatustuen saamisen edellytyksiä sekä joitakin oikeudenkäyntiaineistoja ja oikeusalan kirjallisuutta.

Ruotsissa voidaan vapaasti sopia elatussopimuksesta ja försäkringskassan maksaa haettaessa elatustukea vanhemmalle, joka asuu lapsen kanssa. Suomeen verrattuna tämä eroaa siitä, että försäkringskassan on velvollinen selvittämään etävanhemman elatuskyvyn ja turvata elatustuki lähivanhemmalle kuukauden ajalta takautuvasti eteenpäin siitä alkaen kun sitä haetaan. Tähän ei vaadita erillistä elatussopimuksen vahvistusta.

Vastaavasti Suomessa on oltava sosiaalihuollon vahvistama elatussopimus tai tuomioistuimen päätös asiasta saadakseen oikeuden mahdolliseen elatustukeen. Suomessa riskinä on se, että lapsi voi jäädä joksikin aikaa ilman elatusta. Tilanteessa, jossa elatussopimusta ei ole saatu sovittua eikä vahvistettua ja mahdollisesti odotusaikaa, ennen kuin asia on tuomioistuimen käsittelyssä siihen asti kunnes on saatu tuomioistuimen päätös. Suomessa elatustukea maksaa Kansaneläkelaitos (Kela), mikäli elatusavun maksaminen on laiminlyöty, sillä edellytyksellä että on olemassa vahvistettu elatussopimus tai tuomioistuimen päätös.

Opinnäytetyössä todetaan, että Suomen elatustuen edellyksistä johtuen, voi olla riski, että lapsi jää joitakin aikoja ilman elatusta. Jotta lapsen elatus turvataan kaikissa tilanteissa, olisi syytä ottaa huomioon elatustuen edellytyksissä tilanteita, joissa vahvistettua elatussopimusta tai tuomioistuimen päätöstä ei ole saatu tehtyä sellaisen ajan puitteissa, joissa voidaan turvata lapsen elatus kaikilta elatustarpeen vaativilta kuukausilta.

Asiasanat: Lapsen elatus, elatusapu, elatustuki, underhållsbidrag, underhållstöd

Marjo Kantomaa

A child's right to maintenance in Finland and Sweden

Year	2017	Pages	66
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to compare Finnish and Swedish legislation on child maintenance and to set forth a proposed amendment to the requirements for receiving Finnish maintenance support. There are differences in the calculation of Finnish and Swedish maintenance allowance (underhållsbidrag) and in the conditions for receiving maintenance support (underhållsstöd).

The purpose of this thesis is to chart how a child's maintenance is decided on in the circumstances of its parents' divorce, and to present the internationally most significant agreements relating to children that create the point of departure for provisions on a child's rights and benefits at national level, too.

In Finland, many families are affected by situations where the parents divorce and by agreements on children's maintenance following from them. Matters relating to maintenance include; calculating a child's need for maintenance allowance, the child's monthly living costs, taking into account any special maintenance circumstances, clarifying the amount of maintenance allowance, who maintenance allowance is paid to, and, if it is not paid, on what conditions maintenance support can be obtained.

There are differences in Finnish and Swedish legislation and this thesis aims to set forth the challenges arising from failure to confirm a maintenance agreement that can delay obtaining maintenance support in Finland. This core issue is tackled in more detail along with the proposed amendment. The knowledge base consists of Finnish and Swedish laws on child maintenance; mainly the act on child maintenance and the Swedish act known as föräldrabalken, literature on the field, the decisions of courts and other official sources.

The comparison of Finnish and Swedish law has been carried out by looking into and comparing the countries' legislation, the methods of calculating maintenance, the requirements for receiving maintenance support, some trial materials and legal literature.

A maintenance agreement can be freely agreed in Sweden and, upon application, and through insurance (försäkringskassan) pays maintenance support to the parent that lives with the child. Compared to Finland, this differs in that the insurance agency (försäkringskassan) is under an obligation to investigate a non-custodial parent's ability to pay maintenance and to secure maintenance support for the custodial parent for a month retroactively starting from when it is applied for. This does not require separate confirmation of the maintenance agreement. Correspondingly, in Finland there has to be a maintenance agreement confirmed by social welfare or a court decision on the matter in order to gain the right to any maintenance support.

In Finland, the risk is that the child can be left for some time without maintenance. In a situation where a maintenance agreement has failed to be obtained or confirmed and possibly a waiting period before the case is considered by the court (until a court decision has been obtained). In Finland, maintenance support is paid by Kela if the payment of maintenance allowance has been neglected, on condition that there exists a confirmed maintenance agreement or court decision.

The thesis finds that, due to the requirements for Finnish maintenance support, there can exist the risk that a child is left for some periods without maintenance. In order for a child's maintenance to be secured in all situations, the requirements for maintenance support ought to take in account situations where the confirmed maintenance agreement or court decision has not been obtained within such a period in which the child's maintenance can be safeguarded for all the months requiring maintenance.

Keywords: Child maintenance, maintenance allowance, maintenance support, underhållsbidrag, underhållstöd

Laki-, asetus- ja sopimusluettelo

AL	Avoliittolaki (234/1929)
AdoptioL	Adoptiolaki (22/2012)
	Bryssel I asetus (44/2001)
ElatusL	Laki lapsen elatuksesta (704/1975)
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18-19/1990)
ETUL	Elatustukilaki (580/2008)
	Euroopan union elatusapuasetus (4/2009)
	Euroopan union Haagin pöytäkirja (2007)
	Euroopan union Luganon sopimus (1988, 2007)
	Euroopan union perusoikeuskirja (2000/C 364/01)
IL	Isyyslaki (11/2015)
	Laki eräiden suoritusten maksamisesta elinkustannusindeksin perustella tarkistettuna (170./1958)
HolhL	Laki holhustoimesta (442/1999)
HPTpL	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996)
HTA	Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (556/1994)
HTL	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
LL	Lastensuojelulaki (417/2007)
KAEL	Kansaeläkelaki (568/2007)
MJL	Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä (1578/1992)
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
OK	Oikeudenkäymiskaari (4/1734)
RiitSovL	Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (663/2005)
SHL	Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
SopS	Euroopan sosiaalinen peruskirja (80/2002)
UK	Ulosottokaari (705/2007)
	Laki Suomen säädöskokoelmasta (188/2000)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
	YK:n lasten oikeuksien yleissopimus (Convention on the Rights of the Child, SopS 60/1991)

Lyhenneluettelo

EU	Euroopan unioni
HO	Hovioikeus
Kela	Kansaneläkelaitos
KKO	Korkein oikeus
KO	Kärjäoikeus
LAPE	Lapsi- ja perhepalvelut
SDK	Suomen säädöskokoelma
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

Ruotsin lakiluettelo

	Familjerätten
FB	Föräldrabalken (1949:381) Lag om underhållstöd (1996:1030)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SFB	Socialförsäkringsbalken (2010:110) Äktenskapsbalken (1987:230)

Lyhenneluettelo

	Familjerätten - Perheoikeus
	Försäkringskassan - Vakuutuskassa
FB	Föräldrabalken - Vanhempainkaari
HoR	Hovrätt - Hovioikeus
HD	Högsta domstolen - Korkein oikeus
KO	Konsumentverket - Kuluttajanlaitos
	Kronofogden - Kruununvouti - Ulosottovirasto
SFB	Socialförsäkringsbalken - Sosiaalivakuutuskaari
	Socialstyrelsen - Sosiaalihalitus
	Underhållsbidrag - Elatusapu
	Underhållsstöd - Elatustuki

Sisällys

1	Johdanto	9
2	Tavoitteet ja metodi	9
3	Säädöshierarkiasta.....	12
3.1	YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista ja Euroopan unionin sopimukset	13
3.2	Suomi	15
4	Lapsen oikeudet ja lapsen etu	16
5	Lapsiperheet Suomessa	18
6	Elatus	19
6.1	Elatusapu	22
6.1.1	Elatusapuohje ja elatustarpeen laskeminen	25
6.1.2	Elatusavun määrään vaikuttavia tekijöitä	27
6.1.3	Elatusavun maksaminen	29
6.1.4	Elatusavun perintä	30
6.2	Elatuksen erityistilanteet	31
6.3	Elatussopimus	33
6.3.1	Elatussopimuksen tekeminen	34
6.4	Elatustuki	39
6.4.1	Elatustuen myöntämisen edellytykset	41
6.4.2	Elatustuen määrä ja maksaminen	42
6.4.3	Elatustuen hakeminen	43
6.4.4	Elatustuen perintä	44
6.5	Oikeuskäytäntöä koskien lapsen elatusta	45
7	Ruotsin lainsäädäntö lapsen elatuksessa.....	45
7.1	Elatuksen erityistilanteet	46
7.2	Elatusapu	48
7.2.1	Elatusavun määrä, perintä ja elatusopimus.....	48
7.3	Elatustuki	49
7.4	Ruotsin oikeudenkäytäntöä lapsen elatuksesta	53
8	Suomen ja Ruotsin vertailua laissa lapsen elatuksesta	54
8.1	Elatusapu ja underhållsbidrag	54
8.2	Elatussopimus ja avtal om underhållsbidrag	55
8.3	Elatustuki ja underhållstöd	55
9	Pohdinta ja johtopäätökset	56
	Kuviot	62
	Taulukot	63
	Liitteet	64

1 Johdanto

Ajatus aiheeseen lapsen elatuksen vertailusta Suomen ja Ruotsin välillä liittyy kirjoittajan kokemukseen ajasta, jolloin lapsi jäi ilman elatusapua toisen vanhemman elatussopimuksen teon laiminlyönnin vuoksi. Aika, jolloin elatussopimusta yritettiin saada aikaiseksi sosiaalihuollossa pitkittyi toisen vanhemman jatkuvien poissaolojen johdosta. Tapaamisaikoja sovittiin, kaikkien aikataulujen mukaisesti, mutta käytännössä aikaa kului yli kaksi vuotta. Lastenvalvojat, jotka Suomessa hoitavat sosiaalihuollossa elatussopimuksia ovat kiireisiä ja uusien aikojen saaminen nopeasti on haastavaa. Useiden yritysten ja tuloksettomien tapaamisten johdosta aikaa kului yli vuosi ennen kuin asiaa alettiin laittamaan tuomioistuimen päätettäväksi. Kunnes asia eteni tuomioistuimen käsittelyyn, aikaa oli kulunut taas puoli vuotta lisää, kaiken kaikkiaan aikaa erosta vahvistettuun päätökseen meni lähes neljä vuotta.

Elatustukilain (580/2008) 2 §:n mukaan Suomessa ei voi saada elatustukea ilman vahvistettua elatussopimusta, joka tehdään sosiaalihuollossa laissa lapsen elatuksesta (704/1975) 3 luvun 8 §:n tai tuomioistuimen päätöksellä oikeudenkäymiskaaren (4/1734) mukaisesti. Mikäli näistä kumpaakaan ei ole, elatustukea ei saa ilman tiettyjä edellytyksiä. Näistä syistä kirjoittajan lapsi jäi pitkäksi aikaa ilman elatusapua ja elatustukea. Tilanne oli haastava yksinhuoltajalle ja nostaa esiin kysymyksen toteutuuko lapsen oikeus elatukseen vastaavanlaisissa tilanteissa? Näistä syistä asia on erittäin kiinnostava.

Asian kiinnostavuutta lisäsi työharjoittelun suorittaminen Ruotsissa asianajotoimistossa Advokatfirman Riitta Lönnbland AB:llä, jossa keskityttiin erityisesti perheoikeuteen ja lapsen elatuksenkin liittyviin tapauksiin. Asianajajayritys jakoi avuliaasti tietoa Ruotsin lainsäädännöstä. Suomen ja Ruotsin lapsen elatuksen lainsäädännöissä on monenlaisia poikkavuuksia, joita vertaillaan opinnäytetyössä tarkemmin. Opinnäytetyöstä rajataan pois sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiset mahdolliset avustukset ja tuet.

2 Tavoitteet ja metodi

Laissa lapsen elatuksesta säädetään lapsen henkisistä ja aineellisista tarpeista. Tässä opinnäytetyössä keskitytään lapsen aineellisiin tarpeisiin. Aineellisilla tarpeilla tarkoitetaan muun muassa lapsen elämisestä, tarpeellisesta koulutuksesta ja yksilöllisistä tarpeista aiheutuvia kustannuksia. Näitä kustannuksia lasketaan lapsen elatusapulaskelmalla, joista saadaan raha-

määrä, jonka verran elatusta tarvitaan lapsen kokonaisvaltaiseen elämiseen¹. Elatusapua maksetaan lapsen kanssa asuvan vanhemman määrämälle tilille tai lapsen asuaessa itsenäisesti, lapsen määrämälle tilille. Lapsella voi olla oikeus saada elatustukea elatustukilain mukaisesti, jos elatusavun maksaminen laiminlyödään tai mahdollisista muista syistä sitä ei makseta.

Suomen laissa lapsen elatuksesta 4 luvun 10 §:ssä säädetään mahdollisuudesta määrätä elatusapua maksettavaksi takautuvasti, mutta vain erityisistä syistä ja siinäkin tapauksessa enintään edeltäneen vuoden ajalta ennen kanteen nostamisesta. Suomessa lapsen huollosta säädetään laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Vaikka elatuksesta on oma laki, se kuitenkin liittyy myös lapsen huoltoon. Näitä asioita ratkotaan usein yhtäaikaisesti.² Huoltoriidoissa tuomioistuin pyytää usein ratkaisun tueksi sosiaalitoimelta olosuhdeselvitystä lapsen elämästä ja keskimäärin selvityksen saaminen kestää kuusi kuukautta tai jopa vielä pidempään³. Erityisesti lähivanhemmalle on tärkeää saada päätös elatuksesta mahdollisimman pian, koska muun muassa elatustukilain 7 §:ssä elatustukea ei myönnetä yli kolmen kuukauden ajalta takautuvaista, ainoastaan erityisen painavasta syystä. Elatussopimuksen vahvistamisen tai tuomioistuimen päätöksen viivästyminen voi aiheuttaa taloudellisia menetyksiä.⁴

Opinnäytetyö keskittyy lapsen elatukseen liittyviin asioihin Suomen ja Ruotsin lainsäädäntöä vertailemalla. Lapsen elatukseen liittyvät lapsen oikeudet ja edut. Suomea sitovat kansallisten säädösten lisäksi kansainväliset säädökset, jotka ovat osittain samoja kuin Ruotsia sitovat. Tietoperusta tähän opinnäytetyöhön on koostunut kansainvälisiä säädöksiä, Suomen sekä Ruotsin lainsäädäntöjä tutkimalla, oikeusalan kirjallisuutta lukemalla ja näistä tietoja irrottamalla oikeusvertailua varten. Lisäksi on perehdytty lapsiperheitä koskeviin tutkimuksiin, oikeustapauksiin ja muihin virallislähteisiin.

Lapsen elatukseen liittyviä kysymyksiä vertailtaessa esiin nousee Suomen ja Ruotsin välinen eroavaisuus varmistaa lapsen elatus erotilanteissa. Nykyaikana perhetilanteet muuttuvat usein niin, että vanhemmat eroavat ja lapsien elatusasiat on ratkaistava. Aina nämä ratkaisut eivät tapahdu nopealla aikataululla syystä tai toisesta ja voikin käydä niin, että elatusasioiden päätökset viivästyvät sekä aiheuttavat ajanjaksoja, jolloin lapsi jää ilman elatusta. Vanhemmilla on vastuu lapsen elatuksesta, mutta riitatilanteet tai elatuksen sopimattomuus voivat aiheuttaa riskin lapsen oikeuteen saada elatusta. Kuinka lapsen elatus on hoidettu erotilanteessa Suomessa ja Ruotsissa? Mitä yhtäläisyyksiä tai eroja Suomen ja Ruotsin lapsen elatuk-

---

¹ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007:2.

² Aaltonen 2015, 28.

³ Aaltonen 2015, 31.

⁴ Aaltonen 2015, 311.

seen liittyvissä lainsäädännöissä on? Onko aikoja, jolloin lapsi ei saa elatusta? Jos on, millä tavalla mahdollisen elatuksettoman ajan voisi muuttaa? Miten lainsäädäntö vaikuttaa lapsen elatukseen liittyvissä kysymyksissä ja miten säädännön pitäisi vaikuttaa? Opinnäytetyön tavoitteena on löytää vastaukset näihin kysymyksiin.

Opinnäytetyön menetelmänä käytettiin oikeusvertailua. Oikeusvertailua voidaan kutsua eräänlaiseksi apumetodiksi, jota hyödynnetään eräiden kansainvälisten yksityisoikeuden kysymysten selvittämiseen⁵. Oikeusvertailusta on mahdotonta antaa mitään yleispätevää määrittelyä, koska sitä harjoitetaan useilla eri oikeudenaloilla ja tarkoituksissa⁶. Systemaattinen oikeusvertailu jaetaan oikeusvertailevaan tutkimukseen (tutkitaan ja vertaillaan oikeusjärjestyksiä tai niiden osia) ja oikeusvertailun teoriaan (tarkastellaan oikeusvertailua itseään). Molemmissa vertaillaan ulkomaisia oikeudellisia säännöksiä, ratkaisuja ja niiden käytäntöjä sekä niiden teoriaa, eivätkä ne sulje toisiaan pois.⁷ Oikeusvertailun teoriassa käsitellään oikeusvertailun metodologiaa, sellaisia tutkimuksellisia ongelmia ja ratkaisuja, jotka nousevat esiin kun tarkastellaan vieraita oikeusjärjestyksiä. Kuten tässä opinnäytetyössä vertaillaan lapsen elatukseen liittyviä säädäntöjä Suomen ja Ruotsin välillä, kuinka ne toimivat eri maissa ja voivatko ne toimia samalla tavalla.⁸

Oikeusvertailulla pyritään irrottamaan tiedonhankintaa kansallisten oikeusjärjestysten ja mahdollisesti myös kansainvälisten oikeuden rajoista. Usein käy niin, että vasta kun tarkastellaan oikeusjärjestelmiä ulkopuolelta käsin, käy ilmi kansallisen oikeudenalajaottelun historialliset ja leimallisetkin ominaispiirteet. Kulttuurieroja on ympäri maailmaa ja oikeus on ihmis-yhteisöjen oikeutta. Oikeusvertailua tehdessä oman maan ratkaisut voivatkin näkyä uudessa valossa ja päätyä kriittisen tarkastelun kohteeksi.⁹ Pelkästään kansainväliseen tai vieraaseen oikeuteen tutustuminen ei ole oikeusvertailua, vaan tietojen hankkiminen oikeusjärjestelmistä ja -kulttuureista on varsinaisen oikeusvertailun esivaihe. Oikeusvertailun tavoitteena on tuottaa lisäarvoa ja hankkia tietoa vertailtavien oikeusjärjestelmien yhtenäisyyksistä ja eroista.¹⁰ Oikeusvertailu auttaa ymmärtämään tutkittavaa oikeusjärjestelmää paremmin sekä kehittämään olemassa olevaa oikeusjärjestelmää.¹¹

---

⁵ Husa 2013, 16.

⁶ Husa 2013, 25.

⁷ Husa 2013, 29.

⁸ Husa 2013, 37.

⁹ Husa 2013, 42.

¹⁰ Husa 2013, 43.

¹¹ Husa 2013, 47.

3 Säädošhierarkiasta

Oikeuslähteitten hierarkia on tärkeä luokitella niiden velvoittavuuden ja oikeuslähteiden painoarvon mukaan suhteessa toisiin lähteisiin¹². Aarnio tarkastelee oikeuslähteitä kansallisten lähteiden mukaan, mutta on ymmärrettävä, että Eurooppa-oikeuden lähteistöllä on merkittävä asema kansallisessa lainkäytössä. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä Suomessa on kansallisen oikeuden normistot eli Suomen perustuslaki (731/1999) ja siinä säännellyt perusoikeudet, lait ja lakien nojalla annetut alemmanasteiset normit, systeemiperusteet ja kansallisen oikeuden osaksi saatetut kansainväliset sopimukset. Toinen vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden ryhmä on kansallisen oikeuden ulkopuoliset normistot eli Euroopan unionin antamat, lainkäyttäjää sitovat normit, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen antamat sitovat oikeusohjeet, tärkeimpänä yhteisöoikeuden etusijaperiaate. Etusijaperiaate tarkoittaa sitä, että suomalaisen tuomioistuimen on noudatettava yhteisön oikeussääntöjä, mikäli kansallinen säännös on ristiriidassa yhteisöoikeuden kanssa. Yhteisöoikeuteen sisältyy Euroopan unionin jäsenvaltioita sitovat sopimukset ja niihin liittyvät asetukset ja direktiivit. Lisäksi niihin kuuluvat Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten normit ja ihmisoikeustuomioistuimen tulkinnat. Lisäksi vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluu maantapa.¹³

Heikosti velvoittavia oikeuslähteet eivät ole etusijajärjestyksessä, vaan niiden käyttö ja painoarvo ovat tilannekohtaisia. Tähän oikeuslähderyhmään kuuluvat lainsäätäjän tarkoitus ja ennakkoratkaisut.¹⁴

Sallitut oikeuslähteet eivät myöskään ole etusija- tai väistämisyjärjestyksessä. Painoarvo on riippuvainen lähteiden käyttötilanteesta ja asiayhteydestä sekä tulkinnassa voidaan käyttää yhtä tai useampaa sallittua lähdetä. Sallittuja oikeuslähteitä ovat käytännölliset argumentit, eettiset ja moraaliset perusteet, yleiset oikeusperiaatteet, maantapa, oikeustiede, vertailevat argumentit, Euroopan yhteisön suositukset ja lausunnot sekä Euroopan yhteisön pehmeät oikeuslähteet.¹⁵ Kiellettyistä oikeuslähteistä Aarnio toteaa samoin kuin Raimo Siltala on huomauttanut (2003), että kiellettyjä oikeuslähteitä ovat ainoastaan lain ja hyvän tavan vastaiset sekä avoimen puoluepoliittiset argumentit.¹⁶

Suomea sitoo kansallisen säädännön lisäksi kansainväliset sopimukset. Kansainväliset sopimukset eivät yleensä ole suoraan sitovaa oikeutta, vaan ne on ratifioitava kansallisesti, kansalli-

¹² Aarnio 2014, 229.

¹³ Aarnio, 2014, 230-231.

¹⁴ Aarnio, 2014, 231.

¹⁵ Aarnio, 2014, 231-232.

¹⁶ Aarnio, 2014, 232.

sen oikeusjärjestyksen mukaisesti.¹⁷ Tärkein sopimus lapsen oikeuksista on Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (Convention on the Rights of the Child, SopS 60/1991)¹⁸. Kyseisen lapsen oikeuksien sopimuksen tärkeydestä kertoo sekin, että se on yksi maailman laajimmin ratifioituimmista yleissopimuksista¹⁹. Suomea sitoo useita ihmisoikeussopimuksia muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimus eli EIS (SopS 18-19/1990) ja lasten oikeuksien sopimus on yhtä sitova kuin muutkin ihmisoikeussopimukset²⁰. Suomi on Euroopan unionin (EU:n) jäsen ja on sitoutunut EU:ssa tehtyihin valtioiden välisiin sopimuksiin²¹. EU:n jäsenvaltiot ovat antaneet oikeussubjekteja sitovaa ylikansallista oikeutta EU:n toimielimille. EU:lla on implisiittistä toimivaltaa, jonka mukaan unionilla on valta ryhtyä tiettyihin toimenpiteisiin perustussopimusten mukaisesti, jos yhteismarkkinoinnin tavoitteet sitä edellyttävät.²²

3.1 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista ja Euroopan unionin sopimukset

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista koskee kaikkia alla 18-vuotiaita lapsia. Sopimuksen 3 artiklassa säädetään lasten edusta. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että sopimusvaltiolla on velvollisuus toimia lapsen edun mukaisesti²³. Sopimuksen artikla 38 koskettaa alle 15-vuotiaita lapsia suojelemalla heitä osallistumasta sotaan, tähän laadittiin muutos vuonna 2000 tehdyllä lisäpöytäkirjalla, jonka vuoksi Suomessa ikäraja nostettiin koskemaan alle 18-vuotiaita vuonna 2002.²⁴ Sopimuksessa kielletään ehdottomasti kaikenlainen syrjintä. Lasta on suojeltava ja kunnioitettava, sekä lapsella on oikeus perhe-elämään.²⁵

EU:ssa on perustamissopimuksia, jotka jäsenmaat ovat hyväksyneet. Lissabonin sopimuksella Euroopan unioni yhdistettiin euroopan yhteisöön, jolloin EU:sta tuli yksi oikeushenkilö. Lissabonin sopimuksen myötä vuonna 2007 EU pystyi liittymään Euroopan neuvostoon ja Euroopan yhteisö katosi.²⁶

---

¹⁷ Karttunen ym. 2015, 45.

¹⁸ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista.

¹⁹ Toivonen 2017, 43.

²⁰ Hakalehto-Wainio 2013, 43.

²¹ Karttunen ym. 2015, 48.

²² Karttunen ym. 2015, 55.

²³ Toivonen 2017, 82.

²⁴ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista.

²⁵ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista.

²⁶ Karttunen ym. 2015, 51.

Euroopan unionissa on kuusi virallista toimielintä. Eurooppa-neuvosto²⁷, joka on EU:n ylin päättävä elin ja koostuu jäsen valtioiden päämiehistä²⁸. EU:n suurin ja monipuolisin toimielin on Euroopan komissio, joka koostuu yli 30 000 toimihenkilöstä. Komissio on sekä viranomainen että poliittinen toimielin. Komissio on jäsenvaltioista riippumaton orgaani ja päätösvaltaa käyttävät komissaareista koostuva kollegio, tärkein toimivaltuus on lainsäädäntöaloite. Lakialoitteet komissio osoittaa Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Komissio valvoo perussopimusten toteutumista, täyteenpanee EU -politiikkaa ja hallinnoi talousarviota sekä toimintaohjelmaa.²⁹

Euroopan unionin neuvostossa toimivat jäsenvaltioiden ministeriedustajia. Neuvostolla on päätäntävalta yksin tai asetusten ja direktiivien antamisvalta komission esitysten perusteella. Asetukset ja direktiivit hyväksytään Euroopan parlamentin kanssa yhdessä.³⁰

Euroopan parlamentti edustaa unionin jäsenvaltioiden kansalaisia. Jäsenmaat valitsevat edustajia eli meppejä, Suomella on 13 edustajaa parlamentissa. Parlamentti päättää neuvoston kanssa yhdessä lainsäädännöstä ja muissakin keskeisissä asioissa kuten EU:n talousarviosta. Parlamentti hyväksyy myös eri nimityksiä ja kansainvälisiä sopimuksia sekä antaa mahdollisille uusille jäsenmaille suostumuksen unioniin liittymiseen.³¹

Euroopan unionin tuomioistuin valvoo, että lainsäädäntöä tulkitaan oikein sekä sovelletaan yhdenmukaisesti jäsenmaissa. EU:n tuomioistuimella on toimivalta ratkaista jäsenvaltioiden, EU:n toimielimien, yritysten ja yksityishenkilöiden välisiä riitoja. EU:n tuomioistuin koostuu kolmesta osasta; unionin tuomioistuimesta, yleisestä tuomioistuimesta ja virkamiestuomioistuimesta³².³³ Euroopan unionissa toimii kuudentena virallisena toimielimenä tilintarkastustuomioistuin, joka valvoo EU:n varojen käyttöä sekä tutkii kaikkia EU:n rahavaroja käsitteleviä tilejä ja tekee näistä tilintarkastuskertomukset.³⁴

Euroopan unionissa lainsäätäjänä toimii Euroopan parlamentti ja EU:ssa noudatetaan tavallista lainsäätämisyjärjestystä.³⁵ Euroopan unionissa on perusoikeuskirja (2000/C 364/01), jossa on EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistetut perusoikeudet. Perusoikeuksiin on koottu

---

²⁷ Karttunen ym. 2015, 52.

²⁸ Karttunen ym. 2015, 53.

²⁹ Karttunen ym. 2015, 53.

³⁰ Karttunen ym. 2015, 53.

³¹ Karttunen ym. 2015, 54.

³² Karttunen ym. 2015, 55.

³³ Karttunen ym. 2015, 54.

³⁴ Karttunen ym. 2015, 55.

³⁵ Karttunen ym. 2015, 51.

kaikkien EU:n jäsenvaltioissa asuvien henkilöiden kansalais-, poliittiset-, taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa (SopS 80/2002) 17 artiklassa turvataan erityisesti lapsen oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun. EU:n kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa säädäntöön tekemällä kansalaisaloitteita, mikäli vähintään miljoona kansalaista eri jäsenvaltioista allekirjoittaa aloitteen. Kansalliset parlamentit valvovat EU:n parlamentin, komission ja neuvoston toimintaa sekä voivat tehdä huomautuksia, mikäli huomaavat rikkomuksia unionin toiminnassa.³⁶

3.2 Suomi

Suomessa valtiolta säätää lait. Suomi on suvereeni valtio, jolla on oma suomalaisten asuttama alue ja valtaa käyttää valtion omat elimet. Suomi on oikeusvaltio eli Suomessa on hallinnon lainalaisuus ja yksilöiden perusoikeuksia suojataan. Suomessa on valtiovallan kolmijako. Tämä tarkoittaa, että Suomessa on lainsäädäntövalta, joka kuuluu eduskunnalle. Suomen kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa lainsäädäntöön tekemällä kansalaisaloitteita, mikäli vähintään 50 000 kansalaista allekirjoittaa aloitteen³⁷. Toimeenpanovalta, jossa laitetaan päätökset täytäntöön ja sitä käyttävät tasavallan presidentti ja valtioneuvosto. Tuomiovallalla tarkoitetaan riippumattomia tuomioistuimia. Toimeenpanovaltaan kuuluvat kaikki ne asiat, jotka eivät sisälly lainsäädäntö- tai tuomiovaltaan.³⁸

Tuomioistuimet harjoittavat julkisen vallan lainkäyttöä. Tuomioistuimet jaetaan yleisiin tuomioistuihin, yleisiin hallintotuomioistuihin ja erityistuomioistuihin. Tuomioistuinten toimivalta on jaettu asialliseen (edellä mainittu jako), alueelliseen (maantieteellinen jako) ja asteellisen (tuomioistuinten keskinäinen hierarkiajärjestys) toimivaltaan. Erityistuomioistuimet käsittelevät vain niiden asioiden mukaisia määriteltyjä asioita, esimerkiksi työtuomioistuimessa käsitellään työsopimusasioita³⁹. Yleisissä hallintotuomioistuimissa käsitellään riitoja, jotka ovat hallintoviranomaisen ja kansalaisten välisiä asioita⁴⁰. Yleiset tuomioistuimet käsittelevät eniten Suomen tuomioistuinasioita. Käräjäoikeudessa käsitellään erilaisia riita- ja rikosasioita sekä hakemusasioita. Mahdolliset valitukset käräjäoikeuden (KO) päätöksistä etenevät hovioikeuteen (HO) ja korkeimpana yleisenä tuomioistuimena on korkein oikeus (KKO).⁴¹

---

³⁶ Karttunen ym. 2015, 52.

³⁷ Kansalaisaloite.fi 2017.

³⁸ Karttunen ym. 2015, 30-31.

³⁹ Karttunen ym. 2015, 44.

⁴⁰ Karttunen ym. 2015, 43.

⁴¹ Karttunen ym. 2015, 41-42.

Suomen kansallisen oikeussäännösten normihierarkian ylimpänä on perustuslaki, joka on ensimmäisenä etusijalla. Seuraavana järjestyksessä ovat lait, asetukset ja muut alemman asteiset normit. Etusijajärjestys tarkoittaa sitä, että alemman tason säädökset eivät voi olla ristiriidassa ylemmän tason säädösten kanssa.⁴²

Suomen perustuslain 79 §:ssä säädetään, että Suomessa vahvistetut lait tulevat välittömästi julkaista Suomen säädöskokoelmassa (SDK) ja säädökset on julkaistava suomeksi sekä ruotsiksi. Laissa Suomen säädöskokoelmasta (188/2000) säädetään tarkemmin julkaisemisesta. Suomen säädöskokoelman 2 §:n mukaan säädöskokoelmassa on julkaistava Suomen lait, eduskunnan työjärjestys, eduskunnan hyväksymät ohje- ja johtosäännöt, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston asetukset sekä ministeriöiden asetukset.

4 Lapsen oikeudet ja lapsen etu

Lapsen oikeuksien sopimuksessa oikeudet voidaan esittää jakamalla ne kolmeen eri luokkaan. Hyvinvointi ja kehitys: lapsen oikeus hyvään ravintoon, terveydenhoitoon ja sopivaan koulutukseen. Suojelu: lapsen oikeus saada suojelua lapseen haitallisesti vaikuttavista asioista. Osallistuminen ja vaikuttaminen: lapsella on oikeus osallistua itseään koskeviin asioihin sekä vaikuttaa niihin. Valtio on velvollinen toteuttamaan nämä kaikki lapsen oikeudet, mikäli lasta kohdistuvissa päätöksissä jokin lapsen oikeuksien osa ei toteudu, päätös ei voi silloin olla lapsen edun mukainen. Huomioitavaa on, että lasten oikeuksien sopimuksen mukaan päävastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä on perheellä. Lapsen suojelussa vastuussa ovat niin huoltajat kuin viranomaisetkin.⁴³ Lastensuojelulain (417/2007) 2 §:ssä ja lapsenhuoltolain 4 §:ssä kuten lastenoikeuksien sopimuksessakin lähtökohtana on, että vanhemmat toimivat yleisesti lapsen edun mukaisesti ja vanhemmat tietävät parhaiten mikä on lapsen edun mukaista. Perheensisäisiä asioita ratkaistaessaan, on vanhempien velvollisuus kuulla lasta ja huomioida lapsen toiveet, mielipiteet ja oikeudet laajemminkin päätöksenteossa. Yhteiskunnalla on myös vastuu lapsesta ja lapsen oikeuksien toteutumisesta. Jos perheessä on lapselle vahingollisia tilanteita ja asioita esimerkiksi lapsen terveys sekä kehitys vaarantuu, silloin vanhempien vastuu kapenee ja julkisen vallan vastuu kasvaa.⁴⁴ Osallisuuden toteutumisen seuraaminen kotiloissa on haastavampaa kuin julkisessa hallinnossa, mutta sopimuksessa velvoitetaan valtiot

---

⁴² Karttunen ym. 2015, 37.

⁴³ Hakalehto-Wainio 2013, 35-37.

⁴⁴ Toivonen 2017, 89.

ottamaan lapset mukaan lapsia koskeviin päätöksiin. Erikseen on pohdittava, miten lapset voivat osallistua päätöksiin.⁴⁵

Kansainvälisessä oikeudessa lapsen etua käsiteltiin jo vuonna 1959, lapsen oikeuksien julistuksessa. Jo tätä ennen sekä tämän jälkeen lapsen edun periaate on käsitteenä eri muodoissa eri valtioiden lainsäädännöissä, mutta kansallisella tasolla käsitteen taso on ollut paljon tarkoitusta suppeampi. Esimerkiksi laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) on tavoitettu nimenomaan lapsen huollon tarkoitusta, joka pitää sisällään lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen, mutta lapsen oikeuksissa on ensisijaisesti lapsen etu eikä vaan sen huomioonottaminen lasta koskevissa ratkaisuisissa. Kansainvälisen ja kansallisen eroja lapsen oikeuksien sopimukseen aiheuttaa jo sopimuksen kieli. Sopimuksessa on englanniksi 54 artiklassa kirjoitettu: ”the best interests of the child shall be a primary consideration” ja suomen käännöksessä: ”ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”. Englanniksi puhutaan monista lapsen intresseistä, tämä kuvaa huomioonotettavien asioiden moninaisuutta. Lasten oikeuksien sopimuksessa on laajemminkin oikeuksia kuin ihmisyyksilönä, muun muassa sananvapaus, yhdistymisvapaus, uskonnonvapaus, lapsen oikeus yksityisyyteen, oikeuteen saada tietoa ja ihmiskasvatusta, oikeus omaan kieleen sekä kulttuuriin ja lapsen oman näkemyksen saaminen huomioiduksi. Sopimuksessa on tavoitettu lapsen perustarpeiden täyttämistä ja sen lisäksi kaikkien muiden oikeuksien täyttymistä perhe-elämässä tai muissa yhteyksissä kuten esimerkiksi koulussa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen etu on jaettu kolmeen eri tasoon. Ensimmäisellä tasolla lapsen etua vaaditaan suoraan sovellettavasta oikeudesta, jonka toteutumisesta vastaa tuomioistuin. Toisella tasolla lapsen etu on oikeusperiaatteena, jolloin lapsen oikeuksien sopimuksen sisällöstä voidaan tulkita avoimia säännöksiä. Kolmannella tasolla lapsen etu on menettelysääntö, kun tehdään päätöksiä huomioituna ensisijaisesti lapsen etu, on se avoimesti esitettävä ratkaisuperusteena ja etua määriteltäessä.⁴⁶

Kaikenlaisissa päätöksissä, jotka koskevat lasta on sekä julkisissa että yksityisissä tahoissa otettava ensimmäiseksi huomioon lapsen etu. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen oikeuksien sopimuksessa 3 artiklan 1 kohdassa lapsen edun mukaiseen päätöksentekoon sitoutuvat kaikki sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisen tai lainsäädäntöelimen tekemät päätökset ja toimet⁴⁷. Vanhemmilla on vastuu huolehtia lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja kasvatuksesta nimenomaan lapsen edun mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksessa 18 artiklan 1 kohdassa ei erityisesti mainita lapsen huoltajia, mutta se ohjaa huoltajia toiminaan lapsen edun mukaisesti lapsiin kohdistuvissa päätöksissä⁴⁸. Mikäli lapsi ei jostain syystä voi elää

---

⁴⁵ Hakalehto-Wainio 2013, 40.

⁴⁶ Hakalehto-Wainio 2013, 31-33.

⁴⁷ Hakalehto-Wainio 2013, 30.

⁴⁸ Hakalehto-Wainio 2013, 31.

perheensä kanssa, on valtiolla velvollisuus antaa lapselle erityistä tukea ja suojelusta. Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon. YK:n tehtävänä on valvoa, että sopimusvaltiot noudattavat sopimusta.⁴⁹

Lapsen etu koostuu useammasta eri tunnusmerkistöjen kokonaisuudesta. Näitä ovat asiat, joissa lapsen taloudellinen turva on varmistettu ja jokaisen perheenjäsenen yksilölliset tarpeet on otettu perheen taloudessa huomioon. Aikuiset toimivat toisiaan tukien yhdessä, perheenjäsenillä on omat roolinsa perheessä, aikuisten ja lasten välillä on selkeä ero, riidat sovitaan, perheenjäsenillä on suhteita perheen ulkopuolisiin ihmisiin sekä lapset tuntevat olevansa täysiarvoisesti hyväksytyjä lapsia. On kuitenkin haastavaa määritellä yksittäisen lapsen etu selkeästi. Ehkä parempi tapa on todeta niinpäin, että se mikä ei ole lapsen edun vastainen, on lapsen etua.⁵⁰

Lapsen oikeuksiin liitetään lapsen osallisuus eli lapsella on oikeus itse osallistua itseään koskeviin prosesseihin, joissa lapsen hyvinvointiin liittyvistä asioista päätetään. Osallistuminen tarkoittaa lähinnä lapsen mielipiteisiin ja tahtoon liittyviä asioita. Lapsen etu ei ole kuitenkaan sama asia, kuin lapsen tahto. Tämä on tärkeää ottaa huomioon, kun puhutaan lapsen osallisuudesta sekä lapsen edusta.⁵¹ Kotimaisessa lapsioikeudessa lapsen etu on johtava oikeusperiaate, riippumatta lapsioikeuden sisällöstä⁵². Lapsen etua määriteltäessä on otettava huomioon seuraavia lapseen liittyviä elementtejä: lapsen itsensä näkemykset asiasta, lapsen identiteetti sekä hänen taustansa, perheen ja perhesuhteiden vaaliminen, lapsen huolto ja suojaaminen sekä turvallisuus, lapsen haavoittuvuus, lapsen oikeus terveyteen ja koulutukseen.⁵³

5 Lapsiperheet Suomessa

Vuonna 2014 tilastokeskus tutki 573 566 lapsiperhettä, joissa oli alle 18-vuotiaita lapsia. Tutkimuskohteena oli yksinhuoltajaperheiden määrä ja sen vaikutuksesta elatustuen merkitykseen sekä yleisyyteen. Tehdyssä tutkimuksessa selviää osuuksia määristä, jotka perustuvat elatusapumaksujen laiminlyönteihin. Tilastokeskuksen 2015a:n mukaan vuoden 2014 lopussa oli hiukan yli 20 prosenttia yksinhuoltajaperheitä kaikista lapsiperheistä. Näissä yli 20 prosentissa on perheen talous yhden vanhemman varassa ja taloudellinen tilanne on usein hyvin vaa-

---

⁴⁹ Hakalehto 2016, 35-37.

⁵⁰ Mahkonen 2010, 95.

⁵¹ Pajulammi 2014, 181.

⁵² Pajulammi 2014, 182-183.

⁵³ Pajulammi 2014, 187.

timaton. Tilastokeskuksen 2015b:n mukaan yksinhuoltajaperheissä 20 prosenttia oli pienituloisia vuonna 2013 kun kahden vanhemman taloudessa ja pienituloisia oli seitsemän prosenttia.⁵⁴

Monet yksinhuoltajaperheet joutuivatkin turvautumaan toimeentulotukeen. Lapsen elatusta pyritään turvaamaan lailla lapsen elatuksesta. Kela on vastannut elatustuen maksamisesta vuodesta 2009 lähtien, joten siitä eteenpäin on saatu tarkempaa tietoa elatustuesta.⁵⁵

6 Elatus

Suomessa laki lapsen elatuksesta on tullut voimaan vuonna 1975. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus riittävään elatukseen, jossa huomioidaan lapsen eri kehitysvaiheiden mukaiset tarpeet. Aineellisia tarpeita ovat esimerkiksi päivittäinen ravinto, vaatetus ja elämiseen liittyvät kustannukset. Lapsella on oikeus tarvitsemaansa hoitoon ja koulutukseen sekä tyydyttää lapsen henkiset tarpeet kuten esimerkiksi harrastustoiveet.⁵⁶ Lapsen elatukseen liittyvät yleiset kustannukset pitävät sisällään ravinnon, vaatteet, jalkineet, hygieniasta huolehtimiseen kuuluvat kustannukset, puhelin- ja tietokonekustannukset, käyttörahan, virkistys- ja harrastuskustannukset tarpeellisine välineineen sekä vähäiset terveydenhuoltokulut, koulutuksesta aiheutuneet kustannukset, lapsen osuuden kodin arkisista käyttötavaroista ja muista seikoista.⁵⁷

Laissa lapsen elatuksesta 1 luvussa säädetään lapsen oikeudesta elatukseen ja vanhempien elatusvastuusta. Vanhemmilla on jaettu elatusvastuu ja heidän on huolehdittava lapsen elatuksesta parhaan kykynsä mukaisesti. Elatusvastuu on siitäkin huolimatta vanhemmilla, vaikka he eivät olisikaan lapsen huoltajia. Siinäkin tapauksessa vanhemmalla on elatusvastuu, vaikka vanhemmalla ei olisi tapaamisoikeutta tai se voi olla valvottua tapaamista. Elatusvastuu on vahva vastuuta, 12-vuotiaana lapsi voi itse päättää tapaako etävanhempaansa, mikäli lapsi ei halua tavata etävanhempaa, on etävanhempi siltikin elatusvelvollinen.⁵⁸

Laissa lapsen elatuksessa 2 §:ssä ilmenee, että elatusvastuu voi jakaantua muutenkin, kuin tasan vanhempien välillä eli heidän elatuskykyjensä mukaisesti. Vanhempi, jolla on parempi elatuskyky on velvollinen maksamaan elatusta enemmän. Mikäli toisella vanhemmalla ei ole elatuskykyä lainkaan, elatuskykyisellä vanhemmalla on yksityisoikeudellinen elatusvastuu ko-

---

⁵⁴ Tilastokeskus 2017, stat.fi.

⁵⁵ Ahola 2016, 288-289.

⁵⁶ Kangas 2013, 155.

⁵⁷ Kangas 2013, 156.

⁵⁸ Kangas 2013, 158.

konaan.⁵⁹ Elatusasiassa laissa määritetään lapsen edustajaksi huoltaja, kenen kanssa lapsi asuu.⁶⁰

Kansainvälisillä sopimuksilla on merkitystä silloin, kun elatukseen oikeutettu ja elatusta maksava asuvat eri maissa. Tärkeää näissä tilanteissa on tehokkuus ulkomaisissa oikeusjärjestelmissä, mitä lakia sovelletaan ja tuomioistuimen toimivaltaan kansainvälisesti. Pyrkimys on, että mikäli elatus ei jostain syystä toteudu kuten se on määrätty, elatukseen oikeutettu voi käynnistää pikaisesti perintämenettelyn. Suomessa haasteena aiemmin on ollut kansainvälisen sääntelyn osin sekä vanhentuneisuus että aukollisuus.⁶¹

Kansainvälisesti on olemassa suuri määrä erilaisia elatukseen liittyviä instrumentteja. Tärkein instrumentti on Euroopan Unionin eli EU-maissa elatusapuasetus (4/2009)⁶², jossa on säädökset lähes kaikista kansainvälisistä kysymyksistä elatusasioista. Tätä merkittävää asetusta alettiin soveltamaan vuonna 2011. Asetus helpottaa elatusapuun oikeutettujen elatusavun täytäntöönpanoa liikkueessaan Euroopan oikeusalueella. Tämä asetusta korvasi aiemman elatuskysymykseen tehdyn Bryssel I -asetuksen (44/2001)⁶³. Bryssel I -asetuksessa oli säädöksiä kansainvälisestä toimivallasta tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, näitä määräyksiä on myös Luganon uudistetussa sopimuksessa. Luganon sopimus (1998)⁶⁴ uudistettiin vuonna 2007 Euroopan unionin ja Euroopan talousalueessa olevien maiden välillä pois lukien Liechtenstein.⁶⁵

Elatusvelvoitteisiin sovellettavaa lakia Haagin vuoden 2007 pöytäkirjaa⁶⁶ sovelletaan kaikissa perhesuhteeseen perustuvissa elatusasioissa⁶⁷. Haagin pöytäkirjassa tehtiin elatusapujen perintää helpottava yleissopimus.⁶⁸ Elatusvelvoitteesta on kyse tilanteessa, jossa henkilöltä vaaditaan maksukykyensä mukaista suoritusta, jolla on tarkoitus turvata hänestä riippuvaisen ihmisen selviytymisen elinkustannuksista ja elämän perustarpeiden turvaamisesta. Suorituksen kertasuorituksella tai toistuvaisuudella ei ole merkitystä eikä se myöskään vaikuta onko kyseessä rahaa vai omaisuutta.⁶⁹ Euroopan komissio ylläpitää tietoverkostoa, johon osallistuvat jäsenvaltioiden viranomaiset. Verkostossa annetaan tietoa jäsenvaltioiden ja yhteisön oikeuk-

---

⁵⁹ Gottberg 2013, 210.

⁶⁰ Gottberg 2013, 212.

⁶¹ Mikkola 2012, 131-132.

⁶² Euroopan union, elatusapuasetus 2009.

⁶³ Euroopan union, tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano siviili- ja kauppaoikeuden alalla (Bryssel I) 2001.

⁶⁴ Euroopan union, Luganon yleissopimus 1988.

⁶⁵ Helin 2013, 533.

⁶⁶ Euroopan union, Haagin pöytäkirja 2007.

⁶⁷ Helin 2013, 549.

⁶⁸ Mikkola 2012, 133.

⁶⁹ Helin 2013, 536.

sista sekä kansainvälisestä oikeudesta. Valtioissa on keskusviranomaisia, joiden tehtäviin kuuluu yhteistyö muiden keskusviranomaisten kanssa, tavoitteena on asetusten saavuttaminen sekä mahdollisten sovellusongelmien esiintuominen.⁷⁰ Suomessa vuodesta 2011, kun elatusapuasetus tuli voimaan, on oikeusministeriö ottanut hoidettavakseen keskusviranomaisen tehtävät⁷¹.

Allaolevassa kuviossa 1. selviää miten Suomessa lapsen elatusprosessi etenee kun vanhemmat eroavat. Vuonna 2013 sosiaalilautakunnissa vahvistettiin suurin osa elatussopimuksia, noin 48 600. Vastaavasti samana vuonna tuomioistuimissa päätettiin alle 900 elatussopimusta elatusavusta^{72, 73}.

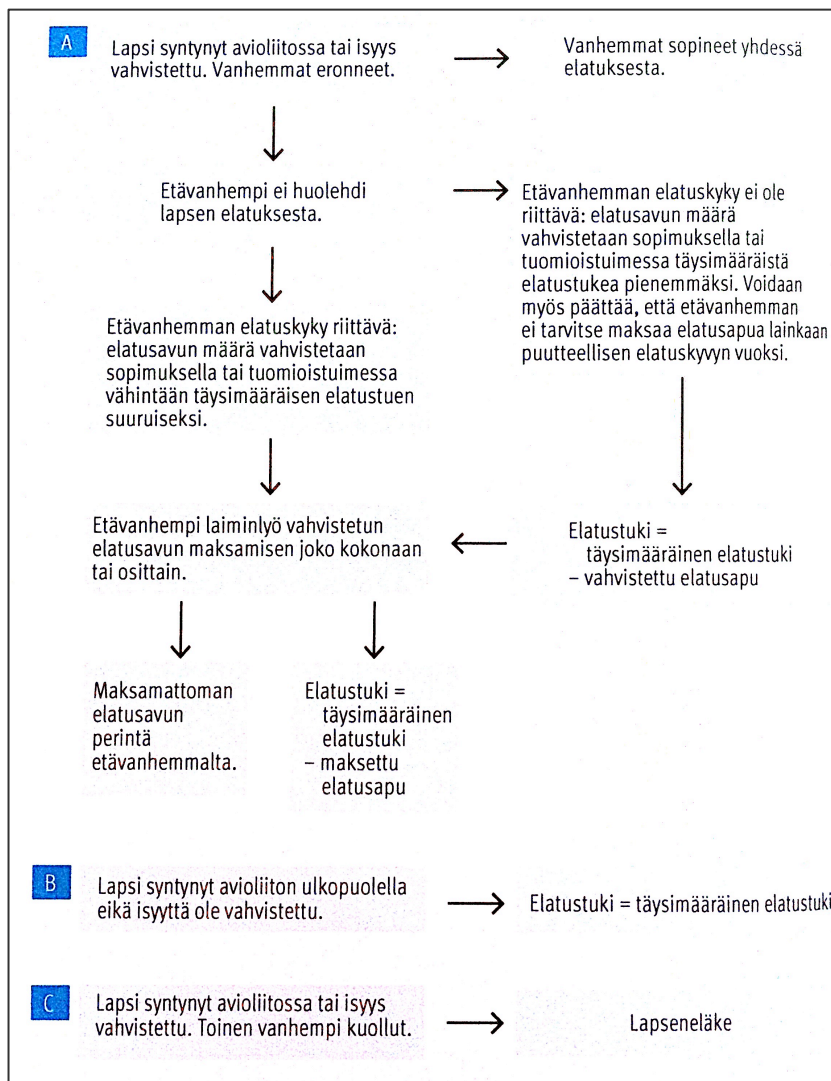
---

⁷⁰ Mikkola 2012, 135.

⁷¹ Mikkola 2012, 143.

⁷² Tilastokeskus 2016, stat.fi.

⁷³ Ahola 2016, 290-291.

Kuvio 1: Kuvaus lapsen elatusprosessista, kun vanhemmat eivät elä parisuhteessa keskenään. Ahola 2016, 290.

6.1 Elatusapu

Pohjoismaiden lainsäädäntömallit koskien lasten elatusta voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisenä on vanhin elatusapumalli, jota käytetään Suomessa, joka perustuu elatuksen kokonaisharkintaan. Toiseksi on Tanskassa käytössä oleva normaalielatusapu. Kolmanneksi Ruotsin ja Norjan malli elatusavusta, joka on sidottu kustannuksiin. Suomen mallissa on tyyppillisesti elatusavussa ei ole euromääräisiä tarkkoja ylä- eikä alarajoja, vaan jokainen päätös tehdään yksilöllisesti. Vastaava malli on ollut käytössä Norjassa vuosina 1956-1989, Ruotsissa 1950-1978 ja Tanskassa vuoteen 1960 asti. Syy, miksi muut maat ovat lopettaneet kyseisen mallin käytön, on järjestelmän aiheuttama epämääräisyys. Tunnusmerkistön ollessa epämääräinen, se ei edistä yhtenäistä oikeuskäytäntöä ja on vaarassa asettaa elatusta maksavat eri

arvoiseen asemaan. Tanskassa on selkeä taulukko elatusapujen suuruuksista. Ruotsi ja Norja käyttävät erittäin tarkkoja laskukaavoja, joilla määritellään elatusmäärän suuruus. Norjassa on noudatettu vuosina 1989 - 2003 bruttotuloista laskettavaa prosentuaalista osuutta elatusmaksun määrittämiseen. Yhden vanhemman mukaan laskettava prosentuaalinen osuus on lapsen elatuksen lain vastainen.⁷⁴

Epäyhtenäinen elatusavun määrittäminen on saanut vakavaa kritiikkiä yhteiskunnallisesti. Vuonna 2005 hallituksen sosiaalipoliittinen ministereistä koostuva työryhmä teki päätöksen, jonka mukaan elatusapujen määräytymisestä on tehtävä suositus ja suosituksen tekijöinä ovat oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä. Kuitenkin tämä päätös oli valtiösääntöoikeudellisesti erittäin haasteellinen, koska laissa lapsen elatuksesta ei sisälly mitään valtuutusta ministeriön oikeudesta antaa määräyksiä. Suomessa vallan kolmijako-oppi tarkoittaa, että lainsäädäntövalta kuuluu eduskunnalle eikä ministeriöllä ole siihen valtaa. Vastavasti riippumaton tuomioistuin noudattaa lakia ratkaisuisaan, mutta vain lakiin, ei ministeriöiden antamiin ohjeistuksiin. Näin ollen demokraattisena valtiona asiassa on edettävä eduskunnan hallituksen esityksestä. Vuonna 2007 elatusavun suuruudesta on annettu ohje, oikeusministeriön elatusapuohje.⁷⁵

Suomessa on säädetty laissa lapsen elatuksesta 2 luvun 4-5 §:ssä elatusavusta. Jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta tai asu lapsen kanssa vakituisesti, vanhempi voidaan velvoittaa maksamaan lapselle elatusapua. Elatusavunsaaja on lapsi ja elatusavun maksaja on elatusvelvollinen. Elatusavun määrä ja tapa sen suorittamisesta voidaan vahvistetaan sopimuksella tai käräjäoikeuden tuomiolla. Elatusapuasioissa alaikäistä lasta edustaa lapsen huoltaja tai joku muu laillinen edustaja, he voivat edustaa myös yli 18-vuotiasta lasta.

Laissa lapsen elatuksesta 2 luvun 6 §:ssä elatusvelvollisen on maksettava elatusapua kuukausittain etukäteen, mikäli toisin ei ole sovittu. Elatusapu voi olla eri määräinen eri kuukausina tai ajanjaksoina. Elatusvelvollisella loppuu velvollisuus maksaa elatusapua kun lapsi täyttää 18-vuotta ellei siitä ole sovittu toisin. Elatusapu on mahdollista suorittaa myös kertasuorituksena, jos se turvaa elatuksensaajan tulevaisuudessa ja se on elatusvelvolliselle kohtuullista.

Elatusavun muuttamisesta ja palauttamisesta on säädetty laissa lapsen elatuksessa 5 luvun 11-12 §:ssä. Elatusapuun voi hakea muutosta, mikäli olosuhteissa on tapahtunut olennaisia muutoksia, se voidaan vahvistaa sopimuksella tai tuomiolla. Muutokset on oltava sekä elatuksen saajan että maksajan kannalta kohtuullisia elinkustannusindeksit (lain eräiden suoritusten maksamisesta elinkustannusindeksin perusteella tarkistettuna 170./1958) huomioon ottaen.

---

⁷⁴ Kangas 2013, 153-154.

⁷⁵ Kangas 2013, 153-154.

Vuosi ennen kanteen vireillepanoa voidaan harkinnanvaraisesti ottaa takautuvasti huomioon elatusavun muutoksessa, mikäli siihen on erityisen painavia syitä. Muutos voidaan tehdä myös mikäli elatusapu on kohtuuton.

Elatusapu maksetaan lapselle ja se on juridisesti lapsen omaisuutta, jota lapsen kanssa asuva huoltaja edustaa. Alaikäinen huoltaja voi myös toimia lapsen edustajana, mutta jos elatusvelvollinen on alaikäinen tai on edunvalvonnan alainen, on elatussopimus hyväksyttävä hänen edunvalvojallaan holhoustoimilain (442/1992) mukaisesti. Lapsen kanssa asuva huoltaja voi päättää tilistä, jonne elatusapu maksetaan, eikä hänellä ole elatusavun käytöstä tilitysvelvollisuutta. Poikkeuksia voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi asuu yksin, jolloin hänen olisi saatava se omaan käyttöönsä, mikäli elatusavun saava vanhempi ei sitä hänen hyväkseen käytä.⁷⁶

Vanhemmilla on useimmiten erilaiset elatuskyvyt, jos vanhemmalla ei ole lainkaan elatuskykyä, siinä tapauksessa häntä ei voida Suomen lainsäädännön mukaisesti velvoittaa maksamaan lainkaan elatusapua. Elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon vanhempien varallisuus, ikä, työnteon mahdollisuus ja muut elatusvastuuseen liittyvät seikat. Tulojen alhaisuuteen on tiettyjä hyväksyttäviä syitä, esimerkiksi äitiyslomalla tai vanhempainvapaalla oleminen, ensimmäistä koulutusta opiskelemassa tai työttömänä olevalla vanhemmalla. Vanhemmat ovat velvollisia tarvittaessa esittämään selvitykset tuloistaan. Tulot tarkoittavat työstä saatavaa palkkaa, palkkioita ja muita etuuksia. Mikäli vanhempi saa päivärahoja tai kilometrikorvauksia lasketaan ne tuloiksi, jos ne ylittää merkittävästi välttämättömät kustannukset. Ylitys täytyy olla suurempaa kuin kustannukset, joita ne on tarkoitettu kattamaan. Tuloilla tarkoitetaan yrittäjyydestä saatavia tuloja, pääomatuloja, eläketuloja, opinto- ja aikuisopintorahoja, työttömyyspäivärahoja ja maksettavia etuuksia. Lapsilisää ei katsota tuloksi muutoin kuin yksinhuoltajakorotuksen osalta. Varallisuudesta ei tarvitse huomioida vanhemman perusturvaa, vakinaista asuntoa eli kotia ja siihen liittyviä tavanomaisia irtaimistoja. Vanhemmilla lasketaan yhtälailla yleiset ja erityiset kustannukset. Tätä jaottelua ei lapsen elatuksen laissa ole, mutta elatusapuohjeesta se löytyy.⁷⁷

Elatusvelvollisen yleisin kustannuksiin liittyvä aikuisen peruskulutus, vuonna 2017 se on yksinasuvalla 597 euroa kuukaudessa tai parisuhteessa olevan elatusvelvollisen osuus on 502 euroa kuukaudessa⁷⁸. Erityisiä kustannuksia on haastavaa määritellä. Kohtuullisuus on tärkeä määrittely ja se vaikuttaa asumiskustannuksiin niin vuokra- kuin lainamäärääkin. Terveystukustannukset lasketaan erityisiin kustannuksiin kuten työmatkoihin liittyvät kulut sekä oman

---

⁷⁶ Gottberg 2013, 215.

⁷⁷ Kangas 2013, 158-159.

⁷⁸ Oikeusministeriö 2017. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arviomiseksi.

auton käytöstä seuranneet kustannukset. Toisaalta mahdollisia velkoja ja niiden hoitokuluja ei huomioida, ainoastaan asunto- ja opintolainan korot sekä menot voidaan laskea kuluiksi. Luonnollisesti vanhemman elatusvelvollisuudessa huomioidaan vanhemman mahdollisten muiden lasten elatusvelvollisuudet. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmalle tehdään jokaisesta lapsesta elatusvähennys.⁷⁹

Tapaamisoikeudesta voi aiheutua etävanhemmallekin asumiskustannuksia, jotka voidaan ottaa huomioon lapsen osalta. Tapaamismatkojen kustannukset otetaan huomioon vähennyksinä ja myös etävanhemman luonapitovähennys on mahdollista. Elatusapu lasketaan lyhyesti selvittämällä ensin lapsen elatustarve, sitten erossa asuvan vanhemman elatuskyky. Tämän jälkeen erossa asuvan vanhemman elatuskyky jaetaan lapsen molempien vanhempien yhteisellä elatuskyvyllä. Tällä määrällä kerrotaan jo laskettu lapsen elatuksen tarpeen määrä, jolloin selviää molempien vanhempien vastuuosuus elatuksesta. Etävanhemman tehtävänä on maksaa elatusmaksua ja lähivanhempä hoitaa se luontaisuuorituksin.⁸⁰

6.1.1 Elatusapuohje ja elatustarpeen laskeminen

Oikeusministeriö on luonut ohjeen elatusavun määrittämiseksi⁸¹. Tarkoituksena on ollut yhdenvertaista sekä lasten että elatusvelvollisten kohtelua ja auttaa elatusapumäärien ennakoitavuutta. On myös haluttu, että vanhemmat voisivat omassa tilanteessaan itsekkin selvittää elatusavun määrää. Ohje on suositus, mutta sitä käyttää korkein oikeus päätöksissään ja lakiavustajat vaatimuksissaan. Ohjeeseen vedoten asianajat laativat haastehakemuksen ja vastaaja joutuu ottamaan kantaan haasteen kaikkiin kohtiin, oikeudenkäynti toimii käytännössä vahvasti ohjeen mukaisesti⁸². Elatusmenot ovat aiemmin olleet osa perheen kokonaisuusmenoja, joten vanhemmat eivät välttämättä ymmärrä minkä verran lapsen elatus maksaa. Yksiselitteistä elatusavun määrää ei ole ja se perustuu usein harkinnanvaraisiin seikkoihin. Elatusapua voidaan myöhemmin muuttaa riippuen lapsen elatuksen tarpeista ja vanhempien taloudellisten olosuhteiden muutoksista johtuen. Elatusapulaskelma auttaa elatusavun määrittelyssä ja laskelman mukainen sopimus on mahdollista saada vahvistettua lastenvalvojalla. Haasteita aiheuttaa se, että lastenvalvojille joudutaan toisinaan jonottamaan jopa kuukausia. On mahdollista tehdä väliaikainen elatusapusopimus, jotta lapsi ei jää odotusajaksi ilman elatusapua. Tätä voi yrittää, mutta takuuta sen onnistumisesta ei ole.⁸³

---

⁷⁹ Kangas 2013, 160.

⁸⁰ Kangas 2013, 161.

⁸¹ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007:2.

⁸² Kangas 2013, 155.

⁸³ Aaltonen 2014, 314-316.

Elatusapuohjeessa ohjeistetaan sovittelijaa puhumaan vanhemmille molempien velvollisuudesta vastata lapsen elatuksesta. Ei ole tarkoitus, että vain elatusvelvollinen on maksajana. Elatusapuriitojen sovittelijoiden kokemuksen mukaan haasteita aiheuttaa keskustelu siitä, mitkä ovat lapsen ruoka- ja vaatemenokulut eli yleiset kustannukset. Näiden jakaminen ei yleensä ole toimivaa, koska se edellyttäisi jatkuvaa neuvottelua. Tämän vuoksi on määritelty yleiset kustannukset, jotka sisältävät ruoka- ja vaatemenokulut. Mikäli vanhemmat sopivat keskenään lapsen kuluerien maksamisesta, on erät määriteltävä euromääräisen tarkasti, jotta sopimus on täytäntöönpanokelpoinen. Muussa tapauksessa täytäntöönpanokelpoisuus on haettava tuomioistuimisesta. Joissain tilanteissa vanhemmilla voi olla erheellinen käsitys siitä, että lapsen asuessa vuoroviikoin vanhempien luona, elatusapua ei tarvitse maksaa. Tämä käsitys täytyy oikaista, mutta se on tehtävä niin, ettei vanhempi ajattele sovittelijan puoltavan toista vanhempaa.⁸⁴

Elatusapuohjeessa on määritelty yleisten kustannusten osuus eri ikäkausina, jotka jaetaan kolmeen eri ryhmään lapsen iän - ja elämänvaiheiden mukaisesti. Seuraavassa jaottelu ryhmistä ja ohjeen mukainen kuukausimäärä vuoden 2013 ohjeistuksen mukaisesti. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat vauvasta esikouluikäiseen 0-6-vuotiaisiin ja ohjeistuksen mukainen kuukausimäärä on 291 euroa. Seuraavana ala-asteikäiset 7-12-vuotiaat, heillä ohjemäärä oli 338 euroa. Vanhempien ryhmään kuuluvat 13-17-vuotiaat, heille ohjeistus oli 455 euroa. Laissa lapsen elatuksesta 2 luvun 6 §:ssä säädetään myös, että elatusapu voi olla lapsen eri kehitysvaiheissa eri suuruinen eri ajanjaksoina. Yleisten kustannusten lisäksi otetaan huomioon erityisiä kustannuksia, joita ovat asumiskustannukset, jotka ovat riippuvaisia perheen koosta. Asumiskustannukset otetaan huomioon siitä syystä, että lapsen kanssa asuva vanhempi tarvitsee yleensä isomman asunnon, koska lapsella on oltava asumistilaa. Muut erityiset kustannukset ovat yksilöllisiä, esimerkiksi päivähoitokustannukset, koulutuskustannukset, harrastus- ja vaakuutusmaksut sekä terveydenhoidosta aiheutuvat kustannukset. Elatusapuohjeen mukaisesti lapsen kustannuksista vähennetään lapsilisä, sitähän maksetaan lapsen elatusta vuoksi. Lapsen elatuksen laissa 2 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa lapsi ansaitsee itse oman elantonsa. Mikäli ansiot ovat huomattavat, tehdään niistä vähennys lapsen tulojen ja varallisuuden perusteella. Lapsella on oikeus saada elatusta 18-vuotiaaksi asti. Senkin jälkeen kun lapsi on alle 21-vuotta, voi hänellä olla perusteltu syy saada elatusta, mikäli lapsi opiskelee lukiossa (ei kuitenkaan yliopistotutkinnon suorittamista varten) tai vastaavantasoisessa opiskelupaikassa. Tässä on edellytyksenä vanhempien maksukyky.⁸⁵

---

⁸⁴ Aaltonen 2014, 316-317.

⁸⁵ Kangas 2013, 156.

Elatusapuriitoja käsiteltäessä on syytä miettiä mikä on asian oikea vireillepanotapa. Lakimiesavustajan tehtävänä on ohjeistaa vanhempaa, hänen valitessaan elatusapuriidan vireillepanotapaa. Mikäli vanhempi haluaa edetä suoraan sovitteluun, se voi sisältää riskin, ettei sopimukseen päästä ja lapsi voi jäädä ilman elatusapua. Siinä tapauksessa elatusapua on haettava tuomioistuimesta. Tuomioistuimessa lasketaan yleensä elatusavun maksamisen aloittamisajankohdan oikeudenkäynnin vireilletulosta tai sen jälkeisestä ajasta. Takautuvaa elatusapua on vaikea saada ja siihen on oltava erityisen painavat syyt, silloinkin maksimissaan kanteen vireillepanoa edeltäneeltä vuodelta. Lakimiesavustajilla on iso merkitys elatusapuriitojen sovittelussa, koska avustajat tekevät valmiiksi elatusapulaskelmat elatusohjeen mukaisesti ja selvittävät mistä asioista vanhemmat ovat eri mieltä. Haasteellista on saada vanhemmat ymmärtämään mistä elatusavun määrittämisen perusteet koostuvat. Lakimiesavustajien mukaan elatusapuriidoissa on vaikeaa päästä sovittelussa sopimukseen, sen vuoksi riita on usein vietävä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Näissä tapauksissa oikeudenkäyntiä helpottanee se, että avustajat ovat tehneet jo valmiiksi elatusapulaskelmat.⁸⁶

Sosiaalikallegan sivustolla on laadittu suuntaa antava elatusapulaskuri, jossa voi laskea elatusarvon suuruutta. Huomioonotettavat tulot sekä menot näkyvät liitteessä 1. Laskelmassa noudatetaan oikeusministeriön vuonna 2007 antamaa ohjetta. Laskelmassa otetaan huomioon monenlaisia asioita ja elatussopimuksessa voidaan ottaa huomioon myös erilaisia tuloja / menoja.⁸⁷ Jokainen laskelma on kuitenkin harkinnanvarainen ja yksilöllinen sekä lapsen että vanhempien yksilöllisten tilanteiden mukaisesti.⁸⁸

6.1.2 Elatusavun määrään vaikuttavia tekijöitä

Elatusavun määrää laskiessa pohjaudutaan usein oikeusministeriön elatusapuohjeeseen⁸⁹. Lapsen tarpeet ja elatusavun määrä voivat vaihdella lapsen kasvaessa. Yleensä lapsen tarve elatukseen kasvaa hänen ikääntyessään. Laissa lapsen elatuksesta 2 §:n mukaisesti vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta oman kykynsä mukaisesti, mutta vanhempien elatuskykyä arvioidessa, otetaan huomioon vanhempien mahdollisuus osallistua ansiotyöhön. Lisäksi vanhempienkin taloudellisissa elämäntilanteissa voi tapahtua muutoksia, jotka voivat vaikuttaa elatusavun määrään. Laissa lapsen elatuksesta 11 §:ssä elatusopimukseen on oikeus hakea muutosta, mikäli olosuhteissa on tapahtunut olennaisia muutoksia ja lapsen sekä elatusapua maksavan vanhemman olot on pidettävä kohtuullisena. Muutosta harkittaessa vanhemmilla on hy-

⁸⁶ Aaltonen 2014, 316-319.

⁸⁷ Sosiaalikallega, virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus 2017.

⁸⁸ Sosiaalikallega, virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus 2017.

⁸⁹ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007:2.

vä olla kirjattuna aikaisemmin määritellyt perusteet elatusavun määrästä. Vanhempien, jotka ovat yksimielisesti sovinnossa tehneet sopimuksen elatusavusta, on syytä pitää tallessa tiedot tuloista ja menoista sekä elatusapuun vaikuttaneista seikoista. Muutoshetkellä näillä tallessa olevilla kirjatuilla tiedoilla voidaan ehkäistä mahdollisesti muutoshakemisesta aiheutunutta riitaa.⁹⁰ Elatusavun määrään ja maksutapaan voidaan hakea muutosta uudella sopimuksella tai tuomiolla. Sopimuksella elatusapua voidaan sopia melko vapaastikin. Tuomioistuimessa muutoksen tekeminen on sidottu laissa lapsen elatuksessa 11 §:n ehdoin. Sopimuksella tehty muutos on myös edullisin vaihtoehto ilman oikeudenkäyntikuluja.⁹¹

Elatusavun määrään vaikuttaa vuosien saatossa elinkustannusindeksit. Elatusapu on sidottu elinkustannusindeksiin lain eräiden suoritusten maksamisesta elinkustannusindeksin perusteella tarkistettuna ja indeksi tarkistetaan vuosittain kalenterivuoden alussa. Indeksimuutos lasketaan kuluvan vuoden lokakuun ja edellisen vuoden lokakuun indeksin pistelukujen mukaisesti.⁹²

Elatusapua voidaan jopa määrätä palautettavaksi, mikäli elatusvelvollisuus lakkaa. Tämä voidaan tehdä joko sopimus- ja tuomiooperusteisesta elatussopimuksesta huolimatta. Esimerkiksi isyyden kumoaminen on syy elatusvelvollisuuden lakkaamiseen. Elatusavun palauttamiseen voi johtaa tilanne, jossa yleensä äiti on tiennyt ettei elatusvelvollinen ole lapsen isä. Olosuhteet on kuitenkin kokonaisuudessaan huomioitava ja velvollisuudet pidettävä kohtuullisena.⁹³

Lapsi- ja perhepalveluiden eli LAPE-pitkittäisaineiston pohjalta tarkasteltiin vuonna 2004 syntyneiden lasten vanhempien tulosmuostustusta ajalta 1999 - 2010. Kuviossa 2. tarkastellaan pienten lasten äitien ja heidän puolisoitten veronalaisten reaalitulojen mediaanikehitystä, vuoden 2010 rahanarvon mukaisesti.⁹⁴ Tarkastelussa on huomioitu arvot kuluttajahintaindeksillä deflatoituina. Mukana ovat aiemmin puolisoina olleet isät, mutta eronneet isät vuodesta 2005 eteenpäin, heissä N=6 138. Kaaviosta huomataan, että isien tulot ovat selkeästi äitien tuloja isommat, yksinhuoltaja äideillä tulot ovat selkeästi alhaisemmat, kuin muiden äitien. Tuloerot ovat absoluuttisesti monia tuhansia euroja ja erot vaihtelivat suhteellisesti 42 prosentista 52 prosenttiin. Eronneilla isilläkin tulot olivat alhaisemmat kuin muilla puolisoilla, heidän erot vaihtelivat 17 prosentista 40 prosenttiin.⁹⁵

---

⁹⁰ Aaltonen 2014, 320-321.

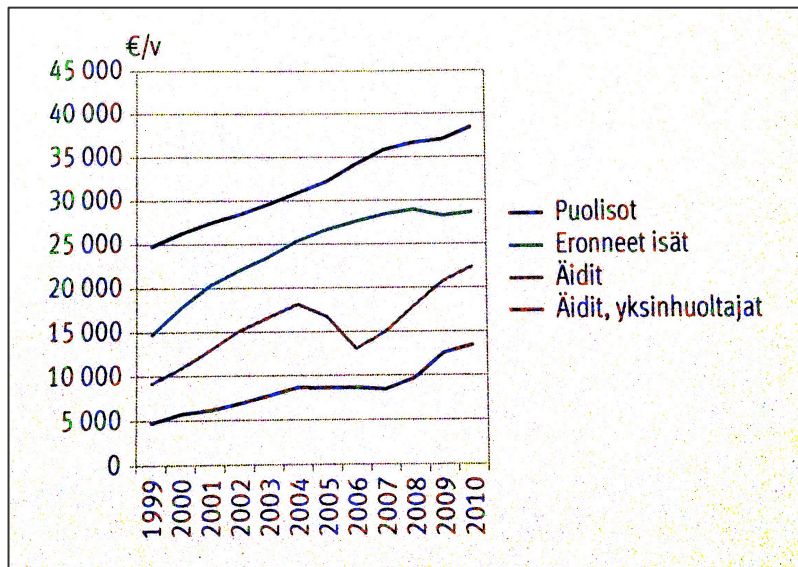
⁹¹ Kangas 2013, 168.

⁹² Kangas 2013, 170.

⁹³ Kangas 2013, 170-171.

⁹⁴ Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.

⁹⁵ Honkanen 2016, 193-194.

Kuvio 2: Vuosien 1999-2010 veronalaiset mediaanitulot vuonna 2004 syntyneiden lasten äideillä ja heidän puolisoillaan. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.

6.1.3 Elatusavun maksaminen

Laissa lapsen elatuksesta 6 §:ssä todetaan, että lapsen elatusapu on maksettava kuukausittain ja etukäteen. Tämä on ehdottomasti pääsääntö elatusmaksuja maksettaessa. Elatusapu on tarkoitus olla määrällisesti sellainen, joka riittää lapsen kuukauden elämiseen tarvittaviin tarpeellisiin kuluihin. Elatusapu maksetaan lähivanhemmalle ja siitä ei tarvitse tehdä tilintekoa miten elatusapu on käytetty.⁹⁶

Elatusapu on mahdollista maksaa kerralla eli kertaluontoisesti, lain lapsen elatuksesta 6 §:n säädöksen mukaisesti, jos se on tarpeen elatuksen turvaamiseksi tulevaisuudessa sekä se on kohtuullinen elatuksen maksajalle. Tähän sisältyy kuitenkin riski, että kertamaksu osoittautuu myöhemmin riittämättömäksi, jolloin elatusvelvollinen voidaan velvoittaa maksamaan myöhemmin lisää elatusapua. Elatussopimus, jossa on sovittu lapsen oikeudesta saada elatusapua tulevaisuudessa on mitätön lain lapsen elatuksesta 7 §:n mukaisesti.⁹⁷ Kertasuoritteisen elatusavun maksaminen on harvinaista. Sosiaalilautakunnat vahvistivat vuonna 2012 vain 57 kertasuoritteista elatussopimusta. Käytännössä kertasuoritteiset liittyvät useimmiten ositustapauksiin ja elatusvelvollisella on oltava siihen riittävä maksukyky. Rahassa maksettava elatusapu on laskettava niin, että se riittää koko lapsen elatustarpeen ajaksi. Elatusavussa on pystyttävä turvaamaan lapsen tarpeet, niin ruuan kuin kaiken muunkin osalta. Ositettua asuntoa on vai-

⁹⁶ Kangas 2013, 162.

⁹⁷ Taskinen 2001, 66.

kea laittaa ruuaksi lapselle. On myös mahdollista, että tullaan tilanteeseen, jossa lapsen kehittyessään äänestää jaloillaan ja muuttaakin etävanhemman luokse. Tässä tilanteessa kerta-suoritteinen elatusapu onkin jo perusteeton ja voidaan tulla tilanteeseen, että kerta-suoritteesta maksusta on maksettava aikaisemmalle elatusvelvolliselle takaisin. Erityisiä haasteita tulee niissäkin tapauksissa, joissa elatusvelvollinen tai elatuksen saaja kuolee. Elatusvelvollisuus pysähtyy kuolemaan. Siitä miten kerta-suoritteista elatusmaksun mahdollista palautusta kuolinpesään suoritetaan vai suoritetaanko on oma ongelma ja ratkaisu niissä tilanteissa noudattanee yleisiä siviilioikeudellisia periaatteita.⁹⁸

6.1.4 Elatusavun perintä

Ennen vuotta 1999 elatusapuvelat eivät vanhentuneet lainkaan. Lakia lapsen elatuksesta muutettiin kyseisenä vuonna sillä seurauksella, että yli kymmenen vuotta vanhat erääntyneet elatusapuvelat vanhenivat. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoitti sitä, että elatusapuvelat eivät vanhentuneet. Myös perintä oli huonoa, joten käytännössä velat päättyivät vasta kun elatusvelvollinen kuoli. Elatusapuvelat eivät myöskään sisältäneet mitään korkoja. Vuonna 1998 elatusurvalaissa säädettiin muutos, jossa elatusavuille tuli viivästyskorko sekä erityinen vanhenemisaika. Laissa lapsen elatuksesta 16 a-b §:ssä on säädetty viivästyskorosta kalenterivuosittein kapitaloiduille elatusavuille, joiden maksut ovat viivästyneet. Muutos aiheutti sen, että jos viiden vuoden kuluessa elatusavun seuranneen erääntymisvuoden alusta ei ole saatu perittyä elatusapuja korkoineen, menetettiin oikeus elatusmaksun saamiseen kokonaan. Poikkeuksena elatusavut voidaan periä tämänkin jälkeen elatusvelvollisen konkurssitilanteessa, jos elatusvelat on ulosmittauksessa tai valvottu julkisessa haasteessa ja konkurssipesällä on ulosmittauksessa varallisuutta.⁹⁹

Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä (1578/1992) 4 §:ssä on säädetty perimiskelpoisten elatusapujen etuoikeudesta konkurssi- ja ulosottotilanteissa. Tämä säädös koskee koko perimiskelpoista määrää, vanhemmassa lakisäädöksessä se kosketti vain viimeisen vuoden erääntyneitä saatavia. Ulosottokaareissa (705/2007) 4 luvun 54 §:ssä on määrätty palkkasaatavien osalta erityisetuksista. Lain muuttuessa vanhentumissäännöstöllä on myös perintätoimia tehostettu. Syy, joka vaikutti vanhentumissäädöksen muuttumiseen perustui myös vanhojen räsien hallinnollisilla kustannuksilla, jotka saattoivat olla suurempia kuin perintätuloksia.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Kangas 2013, 162-164.

⁹⁹ Gottberg 2013, 216.

¹⁰⁰ Gottberg 2013, 216.

6.2 Elatuksen erityistilanteet

Oikeusministeriön elatusapuohjeessa viitataan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, joihin sisältyy muun muassa lapsen osuus asumiskustannuksista. Esimerkiksi, jos lapsi asuu yksin lähivanhemman kanssa, on lapsen suositusosuus 23 prosenttia asumiskuluista. Jos lapsi on päivähoitoikäinen, niin päivähoitokulut huomioidaan tai koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut. Koulutuskustannuksia huomioidaan tietyiltä osin ja kohtuulliset kustannukset arvioidaan tapauskohtaisesti. Erityiset harrastuskulut, vakuutusmaksut, terveydenhoitokustannukset ja muut mahdolliset yksilölliset tarpeet huomioidaan tarvittaessa ja harkinnanvaraisesti.¹⁰¹

Vastaavasti on olemassa tilanteita, joissa tehdään elatusapulaskelmaan vähennyksiä, kuten lapsilisä. Erityisiä vähennystilanteita ovat lapsen omat ansiotulot, lapsen saamat pääomatulot sekä mahdollinen varallisuus.¹⁰² Tilanteissa, jossa lapsi on etävanhemman luona säännöllisesti vähintään 7 yötä kuukaudessa, voi olla mahdollista tehdä luonapitovähennys¹⁰³.

Lapsen etävanhemman tapaamisten matkakustannuksia voidaan pitää Korkeimman oikeuden (KKO) mukaan lapsen elatukseen liittyvinä kuluina. Tapaamiskustannukset ovat nouseet kansainvälistymisen myötä. Tapaamiskustannusten pääsääntö on selkiytynyt korkeimman oikeuden päätöksen KKO 2003:66, jossa matkakustannukset katsottiin olevat kohtuulliset ja kuuluvan elatusvelvollisen maksettavaksi elatusavun lisäksi. Korkein oikeus perusteli päätöstään noudattamalla sovelletusti lakia lapsen elatuksesta 1 pykälää, johon kuuluvat myös tapaamisen matkakustannukset. Kuitenkin lähivanhemmalla (vanhempi, joka asuu lapsen kanssa) on velvollisuus lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2 §:n mukaan vastuu lapsen tapaamisen järjestämisestä etävanhemman (vanhemman, jonka kanssa lapsi ei asu) kanssa, jopa taloudellisella panostuksella. On tilanteita, jolloin vanhempien tulotaso ei yhteenlaskettunakaan riitä kattamaan normaalielatusta ja kalliita tapaamisia, esimerkiksi, jos lapsi asuu eri maassa. Näissä tapauksissa joudutaan punnitsemaan tapaamisoikeutta, lapsen hoivaa ja luonapitoa sekä elatuksen määrää. Elatuksen, huollon ja tapaamisoikeuden välisissä yhteyksissä on säilyttävä lapsen etu kokonaisuudessaan. Taloudellisia tilanteita voi seurata myös lapsen harrastessa kallista harrastusta, niin sanottuja ei-kriittisiä kustannuksia. Toisaalta lapsella voi olla tarpeellisia erityiskuluja kuten esimerkiksi terapiahoidon kustannukset, joka on tarpeen, mutta ei välttämätön. Elatuksesta päätettäessä näillä on vaikutusta elatuksen riittävyyteen ja lapsen huolenpidon toteutumiseen. Huomioitavaa on, että lapsen hoivan ja huolenpidon vastuu on

---

¹⁰¹ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 24-29.

¹⁰² Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 29-31.

¹⁰³ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 14.

huoltajalla, myös kolmannen osapuolen suojaamiseksi. Huoltajien on seurattava ja huolehdittava lapsen tekemisistä ja mahdollisesti estettävä lapsen tietoiset vahinkoa aiheuttavat teot kolmannelle taholle.¹⁰⁴

Lapsella voi olla erityisiä terveydenhoitoon liittyviä kustannuksia esimerkiksi poikkeavat lääke- ja lääkärikulut, poliklinikka- ja vuodeosastomaksuja. Kun nämä ovat pitkäaikaisia kustannuksia ja ovat tarpeellisia lapsen sairauden tai vamman hoidossa on ne syytä ottaa huomioon elatusapulaskelmassa.¹⁰⁵

Kelan lapsiperheaineistojen pohjalta kerätyssä lapsiperheiden (60 prosentin otos vuosina 1999-2009 synnyttäneistä äideistä) tutkimuksessa selvitettiin, miten lapsen vammaisuus vaikuttaa lapsiperheen tilanteeseen¹⁰⁶. Jos lapsi on vammainen ja saa vammaistukea, vaatii lapsi paljon enemmän huolenpitoa kuin terve lapsi. Seuraamukset ovat moninaiset koko perhelämään, vanhempien työskentelyyn ja koko toimeentuloon. Terveystaikutukset liittyvät lapsen elatuksen tarpeen määrittelyyn.¹⁰⁷ Tutkimuksessa kävi ilmi, että vammaisten lasten vanhemmat erosivat suhteessa enemmän kuin terveiden lasten vanhemmat.¹⁰⁸

Mikäli lapsella on erityisen vaativa esimerkiksi kilpaurheilun tähtäävä harrastus, kustannukset ovat tavanomaisesta poikkeavat ja molemmat vanhemmat ovat olleet päättämässä lapsen harrastuksen aloittamisesta, voidaan ne ottaa huomioon perustelluista syistä. Tässäkin tilanteessa on kuitenkin otettava huomioon harrastuksen kohtuulliset kustannukset.¹⁰⁹

Lapsella voi olla erityisiä vakuutuskustannuksia esimerkiksi tapaturma- ja sairausvakuutuksia. Mikäli kumpikin vanhempi on ollut mukana päättämässä vakuutuksen ottamisesta, kustannukset otetaan huomioon.¹¹⁰

Tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella eikä isyyttä ole vahvistettu tai lapsi on adoptoitu (adoptiolaki 22/2012) yksin, ei toista elatusvelvollista ole olemassa. Tässä tapauksessa Kela maksaa aina elatustukea, eikä tässä tilanteessa elatussopimusta voi olla olemassa.¹¹¹ Mikäli toinen vanhemmista on kuollut, tuetaan lapsen elatusta Kelalta saamalla

---

¹⁰⁴ Koulu 2014, 144-147.

¹⁰⁵ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 28.

¹⁰⁶ Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. LAPE.

¹⁰⁷ Hiilamo & Ahola 2016, 22.

¹⁰⁸ Hiilamo & Ahola 2016, 315.

¹⁰⁹ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 27.

¹¹⁰ Oikeusministeriön elatusapuohje 2007, 28.

¹¹¹ Ahola 2016, 291.

lapseneläkkeellä kansaneläkelain (568/2007) 8 luvun lapseneläkkeen säännösten mukaisesti.¹¹²

Luonapitovähennys tarkoittaa sitä, että jos lapsi viettää etävanhemman luona 13-15 päivää kuukaudessa, vähennys 0-6-vuotiaan lapsen vanhemmalla on 53 euroa kuukaudessa, 13-17-votiaan lapsen vähennys on 62,50 euroa kuukaudessa. Jos lapsi on alle seitsemän yötä kuukaudessa etävanhemmalla, silloin ei ole oikeutta lainkaan luonapitovähennykseen.¹¹³

6.3 Elatussopimus

Laissa lapsen elatuksesta 3 luvussa on säädetty elatusapua koskevasta sopimuksesta. Lasta koskevat sopimukset, kuten esimerkiksi elatussopimus kuuluvat enemmän perheoikeudellisten sopimusten joukkoon, kuin varsinaisiin varallisuus oikeuden piiriin lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)¹¹⁴. Lapsen asioissa ongelmallisuutta aiheuttaa lapsen ja vanhemman välillä olevan ei-oikeudellisena pidetty suhteen luonne. Vanhempien ristiriitaiset tilanteet ovat usein jo hyvin pitkällä sopimusta tehdessä, jonka vuoksi julkinen valta syrjäyttää yksityisautonomian eli vanhempien yksityisen itsehallinnon lapsen edun perusteella.¹¹⁵ Toisaalta kaikkea lapseen kohdistuvia sopimuksia ei ole tarkoitettukaan oikeudellisiksi vaan niissä on kyse perheen arkisten asioiden järjestelyyn.¹¹⁶ Vaikka lapsiin liittyvissä sopimuksissa sopiaosapuolina ovat vanhemmat, tärkeintä on kuitenkin lapsen sekä vanhemman välinen suhde.¹¹⁷

Se aika, jonka perhe on yhdessä, on perhe tietyllä tavalla irrallaan julkisen vallan ulkopuolella. Kun perhe hajoaa, ongelmakenttiä voi muodostua ja lasta kohtaan tehtävä päätöksenteko, hoiva ja sopimuksen tekeminen ovat oikeudenmukaisia tai oikeutettuja.¹¹⁸ Lapsen hoivaa koskevaa oikeudellista sopimusta harkittaessa, on taustalla useita eri hahmotuksia ratkaisun oikeellisuudesta ja oikeutuksesta. Näitä hahmottelutapoja voidaan kutsua oikeutuskeemoiksi. Lasta koskevien sopimusten kannalta merkityksellisiä skeemoja ovat vanhempien autonomia, yhteistä hyvää ajatellen valtion vallankäyttö, lapsen tosiasiallinen hoiva ja huolenpito. Lapsia koskevia sopimuksia tehtäessä ei ole yhtä oikeaa vastausta, joka toteuttaisi lapsen edun vaan

---

¹¹² Ahola 2016, 291.

¹¹³ Kangas 2013, 161.

¹¹⁴ Koulu 2014, 193.

¹¹⁵ Koulu 2014, 201.

¹¹⁶ Koulu 2014, 202.

¹¹⁷ Koulu 2014, 203.

¹¹⁸ Koulu 2014, 211.

on tulkittava muita skeemoja, joista sopimus on riippuvainen sekä saattaa tarvita performatiivista perustelua oikeudellisen ratkaisun saavuttamiseksi. Tällä tavalla ratkaisuun pääseminen on parhaiten perusteltua, etenkin kun se on tutkitaan eri skeemojen kautta avoimesti ja ratkaisussa tuodaan esiin niiden merkitys ratkaisijan valinnalle.¹¹⁹

Laissa lapsen elatuksesta 3 luvussa on määritelty tiedot, jotka on sisällyttävä elatussopimukseen. Ensinnäkin sopimus on tehtävä kirjallisesti, siinä on oltava lapsen sekä hänen vanhempain henkilötiedot, elatusavun määrä, elatusmaksun alkamis- ja päättymispäivämäärä, milloin elatusmaksut on maksettava ja kenelle se on maksettava. Sopimuksen allekirjoittaa elatusvelvollinen sekä lapsen edustaja. Mikäli elatuksen maksaja on vajaavaltainen, allekirjoittaa sopimuksen hänen edunvalvojansa.

Sopimukseen on hyvä kirjata ylös kustannukset, niiden maksaja tai kummankin vanhemman jaettu osuus, jotka aiheutuvat esimerkiksi lapsen etävanhemman tapaamisista. Samalla on järkevää kirjata ylös myös lapsen mahdollisten pidempiaikaisten tapaamisten aikaiset elatusavun määrät.¹²⁰ Elatustukilain 6 §:n kolmannen kohdan mukaisesti elatussopimukseen on syytä kirjata elatusturvalauseke, jotta mahdollista elatustukea voi saada, etenkin silloin kun elatusavun määrä on pienempi kuin elatustuki¹²¹.

Elatussopimus voi olla nollasopimus, jolloin elatusmaksua ei vahvisteta maksettavaksi. Tässä tapauksessa elatusvelvollisen ei tarvitse maksaa kyseisen nollasopimuksen voimassaoloajalta, jos muutoksia elatuskykyyn tulee voimassaoloaikana, on sopimusta kuitenkin muutettava. Tällainen tilanne voi tulla eteen esimerkiksi silloin, kun elatusvelvollinen opiskelee tai suorittaa asepalvelustaan ja hänellä ei ole varallisuutta. Elatussopimuksessa on oltava maininta elatusvelvollisen elatuskyvyttömyydestä. Jos sopimuksessa on elatusvelvollisen elatuskyvyttömyydestä maininta, pitäisi lähihuoltajalla olla mahdollisuus saada elatustukena lapsen elatusta.¹²²

6.3.1 Elatussopimuksen tekeminen

Lapsen etua on jouduttu käsittelemään kotimaisessa perheoikeudessa, jolloin lapsen etuus on arvioitava kokonaisvaltaisesti.¹²³ Erotilanteissa vanhemmat saattavat tulkita kumpikin tahoiltaan lapsen edun oman näkemyksensä mukaisesti, eivätkä vanhemmat välttämättä näe lapsen

¹¹⁹ Koulun 2014, 320.

¹²⁰ Taskinen 2001, 65.

¹²¹ Kela, elatustuki, määrä ja maksaminen 2017.

¹²² Taskinen 2001, 65-66.

¹²³ Pajulammi 2014, 187-188.

kokonaistilannetta.¹²⁴ Vanhempien erotessa sopimuksen tekeminen lähtökohtaisesti on lapsen edun mukaista, jos vanhemmat voivat sovinnollisesti ratkaista lapsen asiat.¹²⁵ Ero vaikuttaa lapseen ja koko perheeseen psyykkisesti sekä voi aiheuttaa erokriisiä. Taloudellinen tilanne voi heikentyä, asuinpaikka voi vaihtua, lapsi luultavasti näkee toista vanhempaa vähemmän kuin aiemmin ja monia muita muutoksia voi tapahtua. Suurin osa lapsista kuitenkin selviytyy erosta hyvin ja sopeutumista edistää vanhempien yhteistyö lapsen hyväksi.¹²⁶

Suomessa on useampia eri vaihtoehtoja ratkaista lapsen asioista erotilanteessa. Keskeisin viranomainen on lastenvalvoja eli sopimus tehdään sosiaaliviranomaisella, jonka luona vanhemmat voivat tehdä sopimuksen lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Lastenvalvoja voi lain lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 §:n mukaan sekä lain lapsen elatuksesta 8 §:n mukaisesti vahvistaa elatussopimuksen. Lakiin lapsen elatuksesta 3 lukuun 13 pykälään tehtiin hallituksen esityksestä (15/2015) muutos, isyyden vahvistamisen isyyslain (11/2015) mukaisesti yhteydessä on lapsen edustajalla oikeus vaatia lapselle tulevaa elatusavun vahvistamista. Kyseinen lakimuutos tuli voimaan 1. tammikuuta 2016 ja lastenvalvoja voi vahvistaa elatusavun isyyden vahvistamisen yhteydessä. Lastenvalvoja järjestelmä on tehokas 90 prosenttia kaikista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia sopimuksia tehdään lastenvalvojalla. Toisena vaihtoehtona vanhemmat voivat tehdä yhteisen hakemuksen tuomioistuimeen lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 14 §:n 1 momentin säätämällä tavalla. Tässä tapauksessa käräjäoikeus antaa kirjallisella menettelyllä tehdyn päätöksen, poikkeuksena on tilanne, jossa käräjäoikeus epäilee sopimuksen olevan lapsen edun vastainen lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 10 §:n 2 momentin säädöksen mukaisesti. Toimeenpano lapsen huolto ja tapaamisasioissa tapahtuu lain lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996) mukaisesti.¹²⁷ Mikäli vanhemmat eivät pääse yhteisesti sopimukseen keskenään tai lastenvalvojan luona, on seuraava vaihtoehto perheasioiden sovittelu kuten avioliittolain (234/1929) 20 ja 22 pykälässä on säädetty. Vaikka sovittelu on lakisääteistä, sen saatavuus voi vaihdella eri paikkakunnilla.¹²⁸ Vanhemmat voivat myös käyttää yksityisen sektorin tarjoamia parisuhde- ja perheterapeutteja tai asianajajien kautta pyrkiä sovintomenettelyyn¹²⁹.

Suomessa vahvistettiin vuonna 2015 elatusapusopimuksia hiukan yli 53 800 kappaletta. Määrä on ollut kasvussa vuodesta 2007 alkaen. Vuonna 2015 vahvistetuista sopimuksista 20 prosent-

---

¹²⁴ Pajulammi 2014, 196.

¹²⁵ Pajulammi 2014, 382.

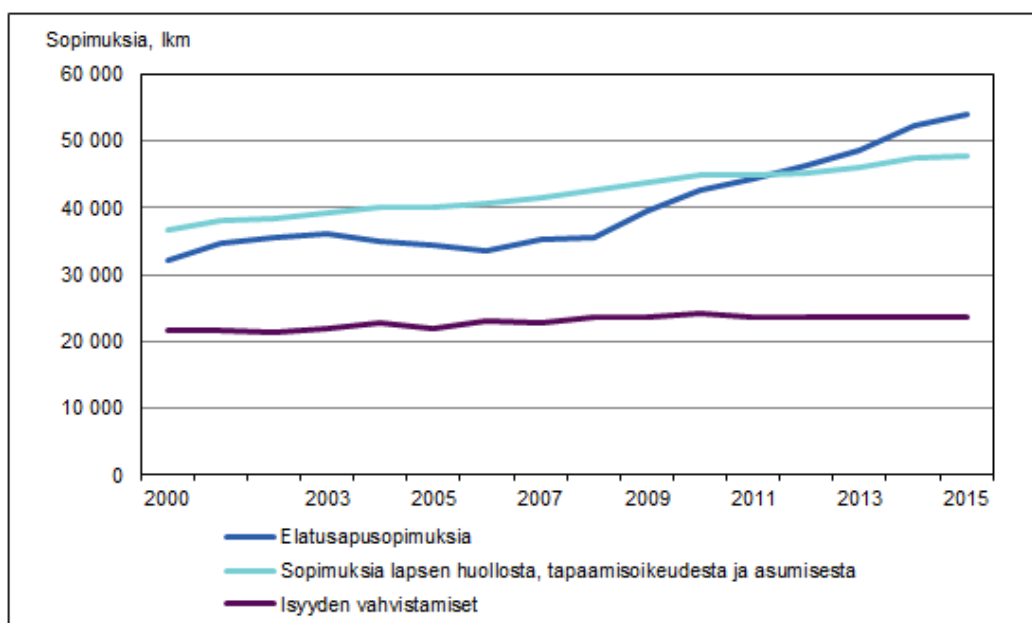
¹²⁶ Aaltonen 2014, 24.

¹²⁷ Aaltonen 2014, 26.

¹²⁸ Aaltonen 2014, 26.

¹²⁹ Aaltonen 2014, 27.

tia muutettiin ja suurin osa, 73 prosenttia alentavasti. Alla olevassa kuviossa 3. on sosiaalitoimen vahvistamien sopimusten lukumäärät ajalta 2000 - 2015. Lapsen huoltosopimuksia tehtiin 2015 vuonna 33 480 kertaa, joista suurimassa osassa, 93 prosenttia sovittiin yhteishuollosta, kuudessa prosentissa yksinhuoltosopimus tehtiin äidille ja vajaassa yhdessä prosentissa yksinhuolto tehtiin isälle.¹³⁰

Kuvio 3: Sosiaalitoimen perheoikeudelliset vahvistetut sopimukset ajalta 2000-2015. Lapsen elatus ja huolto 2015.

Uusimpana mahdollisuutena vuodesta 2006 alkaen, on tuomioistuimissa tapahtuva tuomioistuinsovittelu lain riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (228/1929) säädännön mukaisesti. Sovittelu on vapaaehtoista, joten vanhempien on suostuttava sovitteluun¹³¹. Sovittelijana toimii tuomari ja avustajana voi olla psykologi tai sosiaalityöntekijä. Tuomioistuinsovittelu on tosin otettu käyttöön hyvin hitaasti etenkin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa, vuonna 2010 vain 27, mutta 2011 vuodesta sovittelujen määrä kasvoi voimakkaasti¹³². Tuomioistuinsovittelussa on toimittava lain riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa lapsen edun mukaisesti eikä vanhemmilla ole täyttä sopimusvapautta¹³³. Sovitteluun panostaminen on tärkeää, koska se on nopeampi menettely kuin oikeudenkäynti,

¹³⁰ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Lapsen elatus ja huolto 2015.

¹³¹ Aaltonen 2014, 84.

¹³² Aaltonen 2014, 41.

¹³³ Aaltonen 2014, 44.

sekä nopea käsittely vaikuttaa positiivisesti eroperheen elämään¹³⁴. Sovittelussa voidaan tehdä määräaikainen sopimus, mikäli vanhemmat eivät ole esimerkiksi erokriisin vuoksi valmiita tekemään sovintoa sovitteluvaiheessa¹³⁵. Sovittelussa on olemassa myös riskejä, että lapsen etu voi jäädä piiloon. Asiantuntija tai sovittelija eivät aina tiedosta vanhempien välistä epätasapainoa ja voivat sivuuttaa lapsen edun kannalta tärkeitä asioita¹³⁶.

Laissa lapsen elatuksesta 4 luvun 9-10 §:n säädellään miten tuomioistuimen on vahvistettava elatusapu ja se millä tavalla se on suoritettava. Elatusapu on vahvistettava suoritettavaksi siitä alkaen, kun kante on laitettu vireille tai tuomita sen alkamaan myöhemmän ajankohtana. Jos on erittäin painavia syitä, tuomioistuin voi määrätä elatusavun maksamisen aikaisemmallekin ajankohdalle, enintään kuitenkin vuosi kanteen edeltäneeltä ajalta.

Viimeisenä vaihtoehtona on käräjäoikeuden oikeudenkäynti, jossa tuomioistuin ratkaisee asian. Tuomioistuimissa sovelletaan oikeudenkäymiskaarta, jonka mukaan oikeudenkäyntiprosessit etenevät. Käräjäoikeudessa käsiteltiin vuonna 2006 noin 9-10 prosenttia eli noin 3600 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa, joista riidattomia oli noin 1600. Riitaisia käsittelyjä oli 2000. Lapsen elatusta koskevia riitoja käsitellään tuomioistuimissa paljon. Riidoista 44 prosenttia on oikeuspoliittisen selvityksen mukaan ensiriitoja eli riitoja joissa käsitellään asia ensimmäistä kertaa ja yli puolet on uusintariitoja. Oikeudenkäynnin prosessit ovat pitkiä. Käsittelyn kesto on oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan vuonna 2006 keräämässä aineistossa keskimäärin 8 kuukautta pitkiä, mutta 9 kuukautta lähes puolessa riidoista¹³⁷. Käräjäoikeuden päätöksistä noin 17 prosenttia valitetaan seuraavaan oikeusasteeseen eli hovioikeuteen.¹³⁸

Elatusapuriitoja voi tulla, jolloin elatusavun määrän sovittelu on hankalaa. Useimmiten vanhemmat haluavat selvittää lapsen elatuksen tarpeen ja vanhempien tulot sekä menot. Tämä vie aikaa ja lapsen huollon sekä tapaamisen sovitteluistunto on yleensä kestänyt pitkän jo aikaa, joten lakimiesavustajat helposti suosittelvatkin elatusapuasian käsiteltäväksi oikeudenkäynnissä. Avustajat kokevat, että elatusapuasian onnistuu nopeammin oikeudessa. Tähän kuitenkin liittyy riskejä, koska jo aiemmin sovitut huolto- sekä tapaamisasiat voivatkin nousta uudelleen riidan kohteeksi. Riskiä lisää vielä elatusapuasiassa hävinneen vanhemman huono mieli, joka voi vaikuttaa negatiivisesti vanhempien väliseen suhteeseen ja sitä myöten luonnollisesti lapseen. Vastaavasti sovittelua puoltaa se, että jos vanhemmat pääsevät ratkaisuun

---

¹³⁴ Aaltonen 2014, 63.

¹³⁵ Aaltonen 2014, 63.

¹³⁶ Aaltonen 2014, 66.

¹³⁷ Helsingin yliopisto 2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

¹³⁸ Aaltonen 2014, 28-31.

sovittelemalla, voi se edesauttaa vanhempien välistä yhteistyötä lapsen parhaaksi. On tärkeää saada elatusapuasias ratkaistua mahdollisimman nopeasti. Etenkin lähivanhemmalle tämä on arvokasta taloudellisesti, jotta lapsen taloudellinen etu on turvattu ja elämä toimii mahdollisimman normaalisti. Elatusavun ratkaisun viivästyminen voi aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, koska elatustukea ei elatustukilain 7 §:n mukaisesti myönnetä ilman erityisen painavia syitä kuin kolmen kuukauden ajalta takautuvasti ennen elatustuen hakemista. Elatusvelvollisella on omat riskinsä oikeudenkäynnissä, riippuen oikeuden ratkaisusta, elatusvelvollinen voi olla velvollinen myös maksamaan vastapuolen oikeudenkäynnin kulut. Näin ollen elatusvelvollinen voi olla erityisen kiinnostunut tekemään sovinnon ennen oikeudenkäyntiä.¹³⁹

Lapsen kanssa asuvan vanhemman on syytä olla aktiivinen elatusavun vahvistamisen kanssa, muutoin on riski jäädä pitkiäkin aikoja ilman elatusapua. Mikäli vanhempi vaan luottaa toisen sanaan tai ei nosta asiasta kannetta, voi kestää kauan ennen kuin saa elatusapua. Kuitenkin kohtuullisena on pidettävä tietyissä tapauksissa takautuvaa elatusapua päätöksissä, etenkin jos vanhempi pystyy todentamaan pyrkineensä aktiivisesti sopimukseen elatusapuasiassa eikä elatusvelvollinen ole tähän reagoanut.¹⁴⁰

Usein riidan aiheena kuitenkin on vanhempien välinen katkeruus tai pelko siitä, että rahat menevät enemmän lähivanhemman kuin lapsen hyväksi. Elatuslaissa ei ole säädetty tuomioistuimelle erillistä velvollisuutta huolehtia lapsen etuudesta koskien elatusapua, huoltolaissa vastaavasti tuomioistuimella on velvollisuus huolehtia lapsen edusta. Joten oikeuskäytännössä katsotaankin elatusapua koskevat riidat olevan ainakin osittain dispositiivisiksi eli vanhemmillä on vapaus sopia elatusavun määrästä. Korkein oikeus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa ottamaan lapsen edun huomioon kaikissa lapseen kohdistuvissa päätöksissä. Lapsen puolesta ei voi luopua elatusavusta. Mikäli on tehty sopimus, jossa luovutaan lapsen elatusavun määrästä, elatuslain 7 §:n mukaan sopimus on mitätön. Tuomioistuimessa on selvitettävä mahdollisimman hyvin lapsen elatustarve ja vanhempien elatuskyky, jotta voidaan arvioida minkälaisesta sopimuksesta pyritään samaan ratkaisuun. Elatusapuasiasiat poikkeavat kunnan järjestämässä asiantuntija-avusteisessa huolto- ja tapaamisasioissa siinä määrin, että elatusapu ei kuulu asiantuntija-avustajan piiriin¹⁴¹. Tämä siksi, että elatusavussa keskitytään muihin kuin asiantuntijuuteen liittyviin asioihin. Kuitenkaan tämä jako ei ole yksiselitteistä, sillä elatusapu liittyy omalta osaltaan lapsen huolto- ja tapaamisasioihin.¹⁴²

---

¹³⁹ Aaltonen 2014, 310-311.

¹⁴⁰ Gottberg 2013, 213.

¹⁴¹ Aaltonen 2014, 312-313.

¹⁴² Aaltonen 2014, 313-314.

6.4 Elatustuki

Elatustukilain 1 luvun 1 pykälän mukaisesti Suomessa kaikkien alle 18-vuotiaiden elatus on turvattava. Elatustukea voidaan maksaa elatustukilain 1 luvun 7 §:n mukaan siihen päivään asti kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Jos lapsen vahvistettu elatusapu on alhaisempi kuin elatustukilaissa määritetty elatustuki ja se johtuu elatusvelvollisen heikosta elatuskyvystä, on lapsella oikeus saada valtiolta elatustukea. Elatustuen maksaa Kela. Elatustuen saaminen edellyttää, että elatussopimukseen on kirjoitettu elatusturvalauseke ja tämän on tehtävä sovittelija tai se on oltava kirjattuna tuomioistuimen päätöksessä. Vanhemmat eivät voi keskenään kirjoittaa elatusturvalauseketta, koska siinä sitoutetaan kolmas osapuoli eli Kela maksuvelvolliseksi. Kirjaamisessa on oltava erityisen tarkka, koska Kela edellyttää tarkkaa sanamuotoa elatustukilain 6 pykälän 2-3 kohtien mukaisesti. Muutoin Kela voi evätä oikeuden saada elatustukea. Elatustukilain mukaan kirjaaminen on oltava seuraavasti: ”Elatusapu on vahvistettu maksettavaksi täysimääräistä elatustukea pienempänä elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi”.¹⁴³ Elatustuki on verotonta tuloa lapsen elatukseen. Eikä elatustukeen vaikuta muut Kelan tuet tai etuudet, ainoastaan lapselle myönnetty sotilasavustus pienetään elatustuen määrää.¹⁴⁴

Mikäli elatusavun maksamisessa on tehty laiminlyönti eli sitä ei ole elatussopimuksen mukaisesti maksettu, maksetaan Kelasta elatustukea tietyn edellytyksin. Maksettu elatustuki peritään elatusavusta, joka on säädetty laissa lapsen elatuksessa 16 a-c §:ssä ja elatustukilaissa 5 luvussa. Jos Kela onnistuu perimään elatusvelvolliselta elatusapua ja se ylittää elatustuen määrän, Kela maksaa ylittävän osuuden lähivanhemmalle. Vuodesta 1999 alkaen elatustuen maksamiseen ei vaikuta se, onko lähivanhempi parisuhteessa vai ei.¹⁴⁵

Elatustuen merkitystä yksinhuoltajavanhempien toimeentulolle on tutkittu lapsi- ja perhepalveluiden LAPE-pitkittäisaineistoista Kelan keräämien tietojen pohjalta vuodelta 2010¹⁴⁶. Alla olevassa taulukossa 1. nähdään elatustuen maksujen syitä osittain elatusavun laiminlyömisestä vuoksi, muista syistä sekä ne yksinhuoltajat, joille ei maksettu elatustukea. Tutkimuksen mukaan vuonna 2010 yksinhuoltajaperheitä oli 16 874 ja puolelle yksinhuoltajaperheistä maksettiin elatustukea, näistä 29 prosenttia johtui ainakin osittain elatusvelvollisen elatusavun maksamisen laiminlyönnistä.¹⁴⁷

---

¹⁴³ Aaltonen 2014, 319-320.

¹⁴⁴ Kela, elatustuki, määrä ja maksaminen 2017.

¹⁴⁵ Ahola 2016, 291.

¹⁴⁶ Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.

¹⁴⁷ Ahola 2016, 294-295.

Ryhmä	Yksinhuoltajaperheiden määrä	%
Yksinhuoltajat, joille maksettiin elatustukea ainakin osittain siitä syystä, että elatusvelvollinen oli laiminlyönyt elatusavun maksamisen	4 964	29
Yksinhuoltajat, joille maksettiin elatustukea, mutta sen maksaminen ei johtunut elatusavun maksamisen laiminlyönnistä	3 507	21
Yksinhuoltajat, joille ei maksettu elatustukea	8 403	50
Yhteensä	16 874	100

Taulukko 1: Vuoden 2010 yksinhuoltajaperheiden elatustuen saamisesta ryhmäjakoina. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös elatustuen määrän osuutta yksinhuoltajien käytettävissä olevista rahatuloista. Yksinhuoltajille, joille maksettiin elatustukea elatusvelvollisen elatusavun maksamisen laiminlyönnin vuoksi, heille elatustuen mediaanilla mitattu osuus käytettävissä olevista rahatuloista oli 10 prosenttia. Muilla yksinhuoltajilla se oli pienempi, kahdeksan prosenttia. Taulukossa 2. näkyy osuudet jaoteltuna vastaavalla tavalla. Huomioitavaa on se, että kun elatusmaksua maksettiin elatusavun laiminlyönnin vuoksi elatustuen osuus tuloista oli alle 10 prosenttia noin 50 prosentilla yksinhuoltajista. Kun verrataan taas muihin elatus-tuen saajiin vastaava 10 prosentin tulo-osuus oli 63 prosentilla yksinhuoltajista. Elatustuen tulo-osuuden suuruus oli yhdeksällä prosentilla yksinhuoltajista vähintään 20 prosenttia, joiden elatustuet maksettiin elatusavun maksamisen laiminlyönnin vuoksi. Vastaavasti tämä tulo-osuuden vaikutus toisessa ryhmässä oli vähemmän eli neljällä prosentilla niistä saajista, joiden elatustuki tuli muusta syystä kuin maksun laiminlyönnistä.¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ Ahola 2016, 294-295.

Elatustuen osuus elatustukea saavan yksinhuoltajaperheen käytettävissä olevista rahatuloista	Yksinhuoltajaperheiden määrä, %	
	Yksinhuoltajat, joille maksettiin elatustukea ainakin osittain siitä syystä, että elatusvelvollinen oli laiminlyönyt elatusavun maksamisen	Yksinhuoltajat, joille maksettiin elatustukea, mutta sen maksaminen ei johtunut elatusavun maksamisen laiminlyönnistä
Alle 5 %	11,2	22,1
5–10 %	39,0	40,8
10–15 %	27,5	24,8
15–20 %	13,7	7,9
20–25 %	5,8	3,0
25–30 %	1,9	0,9
30–35%	0,7	0,2
Vähintään 35 %	0,2	0,3

Taulukko 2: Vuonna 2010 yksinhuoltajaperheiden elatustuen osuus käytettävissä olevista rahatuloista. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.

6.4.1 Elatustuen myöntämisen edellytykset

Kela noudattaa elatustukilakia ja tekee päätökset lain mukaisesti. Kela voi maksaa elatustukea lähivanhemmalle siinä tapauksessa, että lapsi ei saa elatusvelvolliselta elatusapua tai se on pienempi kuin Kelan maksama elatustuki tai elatusapua ei ole vahvistettu maksettavaksi lainkaan elatusvelvollisen taloudellisen tilanteen vuoksi eli niin kutsutun nollasopimuksen vuoksi. Ehtona näille tilanteille on se, että elatussopimus on tehty ja sosiaalihuolto on sen vahvistanut tai on olemassa tuomioistuimen päätös elatusavusta. Tästä ehdosta poiketaan ainoastaan seuraavissa tilanteissa; joissa elatusvelvollista vanhempaa ei ole tai lapsi on adoptoitu ilman kumppania adoptiolain edellyttämällä tavalla, lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella tai lapsen isyyttä ei ole vahvistettu isyylain (11/2015) mukaisesti. Elatustukea voidaan maksaa myös muulle henkilölle kuin vanhemmalle eli henkilölle, jonka hoidossa lapsi on. Lisäksi elatustuki voidaan myöntää ja maksaa lapselle itselleen, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Elatustuki voidaan maksaa myös silloin kun lapsen isyys on vahvistettu isyylain edellyttämällä tavalla, mutta isyyden vahvistamisen kanssa elatusapua ei ole voitu vahvistaa yhtä aikaa tai , ottovanhempi on ottanut yksin ottolapsen eikä lapsi ole vanhemman puolison lapsi.

Elatustuki voidaan myöntää, mikäli elatusvelvollinen on asepalveluksessa eikä kykene palvelusaikana suorittamaan elatusapua, jolloin elatustuki maksetaan sotilasavustuksena.¹⁴⁹

Elatustukilain mukaisesti Kela ei voi maksaa elatustukea, jos hakijalla ei ole sosiaalihuollon vahvistamaa elatussopimusta tai elatusavusta ei ole tuomioistuimen päätöstä. Elatustukea ei voida maksaa siinäkään tapauksessa, jos lapsi asuu elatusvelvollisen kanssa tai elatusvelvollinen on kuollut (huomioi kansaneläkelain 8 luku, jossa säädetään lapseneläkkeestä). Elatustukea ei makseta myöskään silloin, jos lapsi elättää itsensä eli saa tuloja vähintään kuuden kuukauden ajalta palkkaa vähintään 768 euroa kuukaudessa tai itsenäisesti asuessaan 1 097,14 euroa kuukaudessa.¹⁵⁰

6.4.2 Elatustuen määrä ja maksaminen

Elatusavun täysimääräinen summa oli vuonna 2017 155,50 euroa kuukaudessa. Elatustukea voidaan maksaa myös vähennettynä, jos elatusapu on pienempi kuin elatustuen määrä. Elatusavun määrän ollessa pienempi, se tulee johtua siitä, että elatusvelvollisella ei ole ollut tarpeeksi elatuskykyä ja siitä tulee olla erikseen maininta elatusturvalausekkeena vahvistetussa elatussopimuksessa. Jos Kela maksaa elatustukea vähennettynä, elatustuki on elatusavun ja elatustuen välinen erotus, jolloin ne ovat yhteensä täysimääräisen elatustuen verran. Kuitenkaan Kela ei maksa erotusta, jos se on alle 5 euroa tai elatusavun pienuus johtuu muista syistä kuin elatusvelvollisen elatuskyvyttömyydestä.¹⁵¹

Mikäli elatusvelvollinen laiminlyö elatusavun maksun ja elatusavusta on olemassa vahvistettu elatussopimus, Kela voi maksaa elatustukea. Jos elatusavun määrä on suurempi kuin täysimääräinen elatustuki, Kela maksaa täysimääräisen elatustuen verran.¹⁵²

Elatustuessa kuten elatusavussakin on indeksikorotus, jos elinkustannusindeksi nousee lain eräiden suoritusten maksamisesta elinkustannusindeksin perustella tarkistettuna.¹⁵³ Indeksikorotus nousi 1.1.2017 0,47 prosenttia, jolloin Kela muuttaa automaattisesti elatustukeen indeksikorotukset.¹⁵⁴ Alla olevassa kuviossa 4. kuvataan elatustuen määrän nimellisen ja reaalisien tason kehityksestä vuosina 2005-2015. Tarkennuksena, että reaaliset määrät ovat laskettu

¹⁴⁹ Kela, elatustuki 2017.

¹⁵⁰ Kela, elatustuki 2017.

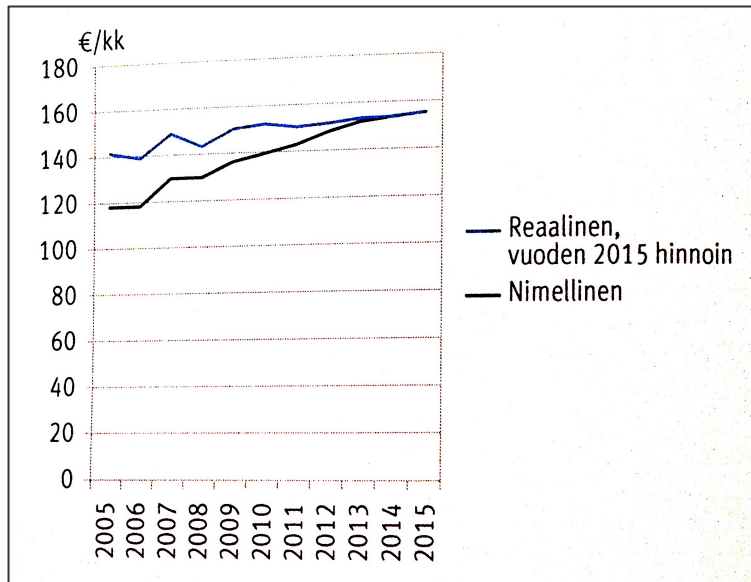
¹⁵¹ Kela, elatustuki, määrä ja maksaminen 2017.

¹⁵² Kela, elatustuki, määrä ja maksaminen 2017.

¹⁵³ Ahola 2016, 291.

¹⁵⁴ Kela, Elatustuki ja elatusapu tarkistetaan elinkustannusindeksin mukaisesti 2017.

elinkustannusindeksien avulla. Tilastokeskuksesta on saatu vuosien 2005-2014 vuosikustannusindeksit. Vuoden 2015 vuoden indeksiennuste on arvio valtiovarainministeriön taloudellisesta katsauksesta.¹⁵⁵

Kuvio 4: Vuosien 2005-2015 elatustuen nimellisen ja reaalin tason kehitys. Sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo 2017.

Elatustuki maksetaan joka kuukausi ja maksupäivä on kuukauden 10. päivä. Jos elatusvelvolliselta on saatu perittyä elatusapuja, maksetaan ne lähivanhemmalle kuukauden 25. päivänä. Maksupäivät voivat aikaistua, mikäli kyseiset päivät osuvat pyhäpäiville tai lauantaille. Elatustuki maksetaan hakijan eli lähivanhemman antamalle tilille tai elatustukilain 4 luvun 1 §:n mukaisesti tilanteissa lapselle itselleen. Maksaminen elatustuesta päättyy siihen kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, mutta tuki voi päättyä jo aikaisemmin, jos elatusvelvollisuus on päättynyt aikaisemmin tai muut tuen saamisen edellytykset lakkaavat. Kela valvoo ja tarkistaa tilannetta mikäli perheen asiat muuttuvat.¹⁵⁶

6.4.3 Elatustuen hakeminen

Elatustukea haetaan Kelasta ja sitä voi hakea henkilö, jonka hoidossa lapsi on. Joko vanhempi tai muu henkilö. Mikäli lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja asuu itsenäisesti, lapsi voi hakea tukea

¹⁵⁵ Ahola 2016, 292.

¹⁵⁶ Kela, elatustuki, määrä ja maksaminen 2017.

itse. Kelasta voi hakea elatustukea verkossa ja siihen on merkittävä koko se aika, jolta ajalta elatusapua ei ole saatu. Hakemukseen on liitettävä alkuperäinen vahvistettu elatussopimus tai tuomioistuimen päätös, silloin kun elatustukea haetaan elatusavun maksamisen laiminlyönnin vuoksi. Vahvistettu elatussopimus voidaan toimittaa Kelaan kopiona, mikäli elatusavun määrä vahvistettu pienemmäksi kuin elatustuki. Elatustukilain 6 §:n mukaisesti muun muassa niissä tapauksissa, joissa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyttä ei ole vahvistettu tai lapsi on adoptoitu ei elatussopimusta tai tuomioistuimen päätöstä tarvita. Elatustuen hakuaika on takautuvasti 3 kuukautta, pidemmältä takuujalta Kela voi myöntää elatustukea vain erityisistä syistä. Elatustuki voidaan myöntää toistaiseksi tai määräajaksi, riippuen esimerkiksi elatussopimuksen määräajasta.¹⁵⁷

6.4.4 Elatustuen perintä

Jos Kela on maksanut elatustukea syystä, että elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen, perii Kela elatusvelvolliselta maksamatta jääneen elatusavun elatustukilain 5 luvun säädösten mukaisesti. Kela voi periä elatusvelvolliselta kaikki aiemmat maksamattomat erät, jotka eivät ole vanhentuneet. Mikäli elatusavun periminen elatusvelvolliselta onnistuu ja se on suurempi kuin Kelan maksama elatustuki, maksaa Kela erotuksen lähivanhemmalle. Mikäli elatusvelvollinen ei pysty maksamaan elatusapuvelkaa voi hän ottaa yhteyttä Kelaan ja sopia maksusuunnitelmasta, muussa tapauksessa elatusapuvelka siirtyy ulosottoon.¹⁵⁸

Elatustukilain 6 luvun säädösten mukaisesti elatustuen ja elatusavun velkaa maksetaan aina vanhimman velan mukaan. Jos elatusvelvollinen saa esimerkiksi Kelasta työttömyysetuutta, voidaan elatusapu vähentää suoraan työttömyysetuuden lapsikorotuksesta. Elatusavun maksamiseen on elatusvelvollisen mahdollista hakea maksuvapautta tilapäisesti maksukyvyttömyyden vuoksi tai maksukyvyttömyyden pitkittyessä voi elatusvelvollinen hakea muutosta vahvistettuun elatusavunmäärään. Jos elatusvelvollinen ei Kelan asettamassa kohtuullisessa määräajassa maksa velkojaan, siirtää Kela viipymättä ne ulosottoon. Poikkeuksena tästä ovat ne tapaukset, joissa on todennäköistä, että perintä jäisi tuloksettomaksi. Yli viisi vuotta vanhemmat elatusapuvelat vanhenevat.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Kela, elatustuki, näin haet 2017.

¹⁵⁸ Kela, elatustuki, perintä 2017.

¹⁵⁹ Kela, elatustuki, perintä 2017.

6.5 Oikeuskäytäntöä koskien lapsen elatusta

Korkeimmassa oikeudessa on annettu päätös 31.10.2016 koskien tapaus KKO:2016:74. Tapauksessa oli kyse elatussopimuksen mitätöinnistä, elatusavun muuttamisesta ja palauttamisesta, takautuvasti maksamisesta sekä ennen kaikkea lapsen edusta ja laista lapsen elatuksesta.

Tapauksessa äiti ja isä olivat allekirjoittaneet 18.1.2013 elatussopimuksen, jossa isä oli velvollinen maksamaan elatusmaksua 151,85 euroa kuukaudessa ajalta 1.1.2013 - 31.1.2019 niin, että isä maksaa elatusavun maksamalla kummankin vanhemman nimissä olevaa lainaa. Lastenvalvoja eli sosiaalihuolto oli vahvistanut sopimuksen.

28.11.2013 lapsi äitinsä edustamana on vaatinut Käräjäoikeudelta muutosta 6.1.2013 tehtyyn elatussopimukseen. Muutoksessa ehdotetaan korotusta ensin 294,06 euroon ja sitten 336,50 euroon. Lisäksi on vaadittu, että aikaisemmin allekirjoitettu sopimus julistetaan mitättömäksi. Isä kiisti vaatimuksen 170 euroa ylittävältä osalta, mutta ei aikaisemman sopimuksen muuttamista koskevaa asiaa. Käräjäoikeus hyväksyi äidin vaatimukset. Isä valitti hovioikeuteen.

Hovioikeus päätti, että 6.1.2013 allekirjoitettu sopimus on mitätön, koska siinä oli luovuttu lapsen oikeudesta saada elatusta tulevaisuudessa ja samasta syystä 18.1.2013 lastenvalvojalla tehty elatussopimus on mitätön. Elatusavun alkamisajankohtaa arvioidessaan on sovellettu laki lapsen elatuksesta 10 §:ää, koskien uuden elatusavun vahvistamista. Koska elatusavun maksamista ennen hakemuksen vireille tuloa ei pystytty esittämään erityisen painavia syitä, hovioikeus vapautti isän elatusvelvollisuudesta ajalta 1.1. - 30.11.2013. Hovioikeus myös alensi ajalta 1.12.2013 - 31.7.2014 maksettavan määrän 170 euroon ja 1.8.2014 eteenpäin 180 euroon. Hovioikeus myös velvoitti äidin palauttamaan isälle määrätyn elatuksen ylittävä määrä, jonka isä oli mahdollisesti jo suorittanut.

Korkeimmassa oikeudessa päätöstä muutettiin niin, että isä veloitettiin maksamaan elatusapua 170 euroa kuukaudessa ajalta 1.1.2013 - 31.7.2014 ja edelleen 1.8.2014 180 euroa. Äiti vapautettiin velvollisuudesta palauttaa isälle määrätty ylittävä määrä, jonka isä oli mahdollisesti jo suorittanut. Muutoin hovioikeuden päätös pysyi samana.

7 Ruotsin lainsäädäntö lapsen elatuksessa

Ruotsissa lapsen elatusta, huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva laki säädetään föräldrabalken (1949:381) -nimisen lain 7 luvussa. Etävanhempi on velvollinen maksamaan lapsesta elatusta,

lapsen tarpeiden ja oman kykynsä mukaan. Pääsääntöisesti vuoroviikoin kummankin vanhemman luona asuvalle lapselle ei tarvitse kummankaan maksaa elatusta. Elatusapu päätetään tuomion tai sopimuksen kautta. Vanhemmilla on täysi vapaus sopia lapsen elatuksesta. Sopimus on sitova kummallekin osapuolelle eli lapselle ja etävanhemmalle. Sopimuksen tekoon ei ole säädetty erikseen mitään muodollisuuksia, jotta sopimus olisi lainvoimainen. Ainoastaan siinä tapauksessa, kun sopimuksessa sovitaan elatusvelvollisen maksamaan elatus kertasummalla laskettuna lapsen 18 vuoden ikään asti tai pidemmälle ajalle kuin 3 kuukautta. Jotta elatussopimus voidaan panna täytäntöön, vaaditaan kirjallinen elatussopimus ja siinä on oltava elatusvelvollisen, elatuksensaajan tai hänen edustajansa allekirjoitus sekä kahden todistajan on vahvistettava sopimus. Mikäli vanhemmat eivät tule sopuun elatussopimuksesta, se voidaan viedä tuomioistuimen päätettäväksi. On kuitenkin muistettava, että elatussopimus on dispositiivinen eli ei ole pakottava sopimus.¹⁶⁰

Huoltajuusasiat, lapsen asumiseen ja tapaamiseen liittyvät asiat ovat indispositiivisia eli pakottavia sopimuksia. Kun kyseessä ovat edellä mainitut asiat, tuomioistuimella on asioiden tutkimisvelvollisuus. Huoltajuusriidoissa voidaan käsitellä samalla myös elatusvelvollisuutta, jolloin elatusvelvollisuusasiat ovat silloinkin dispositiivisia. Toisin sanoen taloudelliset kysymykset kosken lapsen elatusta ja mahdollisia matkakustannuksia ovat dispositiivisia, jolloin tuomioistuimella ei ole näiden asioiden tutkimisvelvollisuutta. Prosessuaaliset säädökset määrätään pääasiallisesti kaareissa nimeltä Rättegångsbalken (1942:740). Perheoikeusasioissa oikeuden koostumuksen määrää kaari nimeltä Äktenskapsbalken (1987:230). Oikeuden koostumuksessa voi olla yksi tuomari ja kolme lautamiestä, mikäli huoltajuusasioissa tarvitaan kiireellisesti välipäätöksen (intereimistiskt), silloin riittää ainoastaan yksi tuomari oikeuden koostumukseen.¹⁶¹

7.1 Elatuksen erityistilanteet

Lapsen tavatessa etävanhempaansa aiheutuu usein matkakustannuksia, näiden kustannuksista säädetään laissa Föräldrabalken 6 luvun 15 pykälässä. Matkakustannukset ovat dispositiivisia eli ei pakottavia sopimuksia. Näissä kustannuksissa tuomioistuimen on keskityttävä vain niihin vaatimuksiin ja pysymään niissä rajoissa, joita vanhemmat hakevat. Tuomioistuin ei voi ottaa huomioon tapaamisista aiheutuvia matkakustannuksia muussa suhteessa, kuin mitä vanhemmat ovat vaatineet. Jos esimerkiksi vanhemmat vaativat matkakustannuksia 1 000-2 000

---

¹⁶⁰ Wickström & Komujärvi 2011, 115.

¹⁶¹ Sjösten 2003, 184.

kruunua kuukaudessa, on tuomioistuimen pystyttävä tämän määrän rajoissa eikä sitä ole tarvetta tutkia sen enempää.¹⁶²

Esimerkiksi tuomioistuimella on tutkimusvelvollisuus silloin, kun käsitellään lapsen huoltajuus-, asumis- tai tapaamisasioita. Etävanhemman tapaamisista aiheutuvat matkakustannukset eivät kuulu tuomioistuimen tutkimusvelvollisuuksien piiriin. Tutkimusvelvollisuus tarkoittaa sitä, että huoltajuusriidoissa ennen tuomioistuimen päätöstä haetaan sosiaalilautakunnalta (sosialnämnden) pikatiedot perheen tilanteesta. Mikäli tiedot ovat tarpeellisia tuomioistuimen päätöksen kannalta, voi tulla tietoa vanhempien huumeidenkäytöstä, rikosrekisteristä tai lapseen kohdistuvasta tutkimuksesta, jonka sosiaalilautakunnan jätettävä tuomioistuimelle. Vaikka sosiaalilautakuntaa sitoo vaitiolovelvollisuus, näissä tapauksissa ei ole estettä antaa tietoja tuomioistuimelle, koska tietojen antaminen tapahtuu lapsen suojelun vuoksi. Jos vanhemmat asuvat eri kunnissa on tuomioistuimen velvollisuus ottaa yhteyttä kummankin kunnan sosiaalilautakuntaan. Jos näidenkin tietojen jälkeen tuomioistuin kokee tarvitsevan lisätietoa lapsen tilanteesta, tuomioistuin voi vaatia, että perheoikeuden mukaisesti familjerätten tekee laajemman huoltajuustutkimuksen, joka kestää noin kolmesta neljään kuukauteen. Tuomioistuin voi antaa perheoikeudelle tarkempia ohjeita minkälaisia tietoja on selvitettävä tarkemmin. Matkakustannusten ja taloudellisten asioiden vuoksi tuomioistuimella ei ole tutkimusvelvollisuutta.¹⁶³

Lain föräldrabalken 7 luvun 4 §:n mukaan säädellään luonapitovähennyksestä. Jos lapsi on ollut etävanhemman luona vähintään viisi vuorokautta peräkkäin tai kuukauden aikana ollut vähintään kuusi kokonaista vuorokautta, saa elatusvelvollinen vähentää elatussummasta jokaiselta kokonaiselta vuorokaudelta 1/40 osan kuukauden elatuksesta. Kokonainen vuorokausi lasketaan aina alkaen kello 00.00 ja päättyen kello 00.00.¹⁶⁴

Lapsella voi olla tarve suurempaan elatukseen ja korkeampaan elintasoon, riippuen vanhempien taloudellisesta tilanteesta. Elintasolisää voi saada, mutta siihen on oltava syy. Korkeampaan elintasoon syynä voi olla, että lapsella on erityinen tarve siihen, esimerkiksi kallis harrastus ja tässä on huomioitava kohtuullisuus. Elintasolisä on sitä tavallisempaa mitä vanhempi lapsi on, kuitenkin elintasolisää maksetaan käytännössä aika harvoin.¹⁶⁵

---

¹⁶² Sjösten 2003, 184.

¹⁶³ Sjösten 2003, 185-187.

¹⁶⁴ Wickström & Komujärvi 2011, 120.

¹⁶⁵ Wickström & Komujärvi 2011, 117.

7.2 Elatusapu

Ruotsin malli underhållsbidrag eli elatusavusta on sidottu kustannuksiin. Ruotsissa on ollut samantyyppinen malli kuin Suomessa käytössä vuosina 1950 - 1978, jolloin jokainen päätös tehtiin yksilöllisesti ja harkinnanvaraisesti. Ruotsi on vaihtanut elatusapumallin kustannuksiin sidotuksi, koska Suomessa käytössä oleva malli on sen verran epämääräinen. Ruotsissa on käytössä erittäin tarkat laskukaavat, joiden mukaisesti lasketaan elatusmäärä.¹⁶⁶

Vanhemmat ovat elatusvelvollisia alle 18-vuotiaasta lapsesta ja 21-vuotiaaksi asti, mikäli lapsi opiskelee. Elatusvelvollisen on maksettava elatusapua lapselle. Elatusvelvollinen on se vanhempi, jonka kanssa lapsi ei asu. Elatusapua ei tarvitse maksaa lainkaan, jos lapsi asuu vuoro- viikoin vanhempiensa luona. Vanhemmat voivat keskenään sopia kirjallisesti elatusavusta. Mikäli vanhemmat eivät pääse sopuun elatusavusta, siihen voi hakea päätöksen tuomioistuimesta.¹⁶⁷ Ruotsin tuomioistuin voi määrätä elatusapua maksettavaksi, jos elatusvelvollinen asuu ulkomailla¹⁶⁸.

7.2.1 Elatusavun määrä, perintä ja elatusopimus

Ruotsissa on tarkka laskentametsodi, jonka mukaan elatusavun määrä lasketaan. Konsumentverket eli kuluttajanlaitos on laskenut mikä on lapsen hintamääräinen normaalitarve peruselatukseen ja kuluttajanlaitos määrittelee sen vuosittain. Lapsen kuukausittaiset normaalit perustarpeiden kruunumäärät vaihtelevat lapsen iän mukaisesti ja se lasketaan prosenttiosuuksilla maksimitarpeesta. Vuonna 2014 0-6-vuotiaiden prosenttiosuus oli 65 prosenttia, 7-12-vuotiailla se lasketaan 80 prosentin mukaisesti, 13-vuotiaista vanhempiin lapsiin prosenttiosuus on 95 prosenttia.¹⁶⁹ Vuonna 2017 vuosiperusosa on 44800 kr ja tämä lasketaan kuukausiosiin sekä siitä kuukausittainen prosenttiosuus iän mukaisesti. Esimerkiksi 0-6 vuotiailla se on 2426 kruunua, 7-12 vuotiailla 2986 kruunua ja 13-vuotiaista vanhempiin 3547 kruunua.¹⁷⁰

Laskentakaava on lapsen tarve kertaa elatusvelvollisen ylijäämä, se jaetaan vanhempien yhteisellä ylijäämällä ja siitä saadaan elatusavun määrä.¹⁷¹ Perussummaan lisätään lapsen hoito-

---

¹⁶⁶ Kangas 2013, 153-154.

¹⁶⁷ Pohjoismainen yhteistyö 2017, Elatusapu Ruotsissa.

¹⁶⁸ Bejstam & Wickström 1996, 196.

¹⁶⁹ Socialstyrelsen.se 2017.

¹⁷⁰ Konsumentverket 2017.

¹⁷¹ Wickström & Komujärvi 2011, 116.

kustannukset, vähennetään saatu lapsilisä ja jos lapsella on omaa työpalkkaa eli vakituista tuloa, se vähennetään myös. Mutta lapsen väliaikaisia tai pieniä tuloja ei vähennetä esimerkiksi ei kesätöistä saatavia tuloja. Perussumma on lähtökohta elatusapua laskiessa. Elintasoli- sä voi vaikuttaa elatusapua korottavasti perustelluista syistä. Vanhempien tuloista koostuva maksukyky lasketaan vanhempien todellisten taloudellisten 100 prosenttisen maksukyvyn mu- kaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli vanhempi ei tee 100 prosenttista työkykynsä mu- kaista työtä ilman pätevää syytä ja tienaa vähemmän kuin täysimääräistä työtä tehdessään lasketaan maksukyky kuitenkin todellisen 100 prosenttisen työkykynsä mukaan.¹⁷²

Mikäli etävanhempi on uudessa avio- tai avoliitossa, otetaan huomioon elatusvelvollisen vel- voitteen nykyistä perhettä kohtaan. Mikäli elatusvelvollisella on muita kotona asuvia lapsia, heidät huomioidaan ensisijaisesti elatusvelvollisen velvoitteeksi. Nämä asiat vaikuttavat ela- tusvelvolliselle määrättyyn elatusavun määrään, jolloin elatusapu suhteutetaan kokonaisuus huomioon ottaen.¹⁷³ Tämä tarkoittaa sitä, että jos elatusvelvollisella on useampia lapsia, joi- hin on elatusvelvollisuus, elatusavun määrä on suhteessa pienempi.¹⁷⁴

Laissa föräldrabalken 7 luvun 7 §:ssä säädetään, jos elatusvelvollinen ei maksa elatusapumak- suja ja ne ovat jääneet maksamatta pidemmältä ajalta, föräldrabalken 7 luvun 9 §:n mukai- sesti elatusvelat vanhenevat viidessä vuodessa. Jos elatusvelvollinen ei maksa elatusmaksuja, ne siirtyvät ulosmittaukseen. Mikäli elatusvelvollinen ei suostu maksamaan elatusmaksuja lainkaan, niitä voi vaatia taannehtivasti kolmen vuoden ajalta siitä kun kanne on nostettu.¹⁷⁵

Elatussopimus on vapaaehtoinen. Elatusvelvollinen ja lapsi voivat elatussopimuksessa vapaasti päättää kuinka pitkälle taannehtivasti elatusapua saadaan. Tuomioistuimien voi tuomita maksii- missaan kolme vuotta taannehtivasti.¹⁷⁶

7.3 Elatustuki

Underhållsstöd eli elatustuki määrää vakuutuskassa ja lainsäädäntö tulee laista nimeltä so- cialförsäkringsbalken (2010:110). Elatustukea tulee hakea, sitä ei saa automaattisesti. Vaati- muksena on, että lapsi asuu jommankumman vanhemman luona pääasiallisesti.¹⁷⁷ Ruotsissa

---

¹⁷² Wickström & Komujärvi 2011, 117.

¹⁷³ Wickström & Komujärvi 2011, 118.

¹⁷⁴ Wickström & Komujärvi 2011, 119.

¹⁷⁵ Wickström & Komujärvi 2011, 122.

¹⁷⁶ Bejstam & Wickström 1996, 196.

¹⁷⁷ Wickström & Komujärvi 2011, 123.

haetaan elatustukea paikasta nimeltä försäkringskassan eli vakuutuslaskasta varsinaisella elatustukihakemuksella, jonka on allekirjoittanut vanhempi tai täysi-ikäinen lapsi. Liitteeksi on laitettava kopio viimeisestä veroilmoituksesta tai veroviranomaisen antama todistus siitä, että vanhemmalla tai täysi-ikäisellä lapsella ei ole ollut tuloja. Työskentelevältä hakijalta liitteeksi on laitettava viimeisen kolmen kuukauden palkkakuitit. Lisäksi mukaan on laitettava kaikki tarvittavat asiakirjat, joilla hakija voi todistaa tietojen paikkansapitävyyden, miten lapsen vanhempi elättää itsensä ja lapsen tai täysi-ikäinen lapsi itse elättää itsensä. Muista mahdollisista elatusetuksista on myös ilmoitettava, mikäli niitä on viimeiseltä kolmelta kuukaudelta. Jos tapaamisoikeudesta on sopimus tai siitä saatu oikeudenpäättös, on se liitettävä mukaan ja mahdollista päivähoitomaksua koskeva tieto. Jos elatustukea hakee täysi-ikäinen lapsi, on oltava todistus hänen opintojensa alkamisesta. Vakuutuslaskassa antaa tietoa hakijalle elatusavun määräämiseen liittyvistä eri tavoista ja tiedottaa hakijalle, että edellä mainitut liitteet on toimitettava myös siinä tapauksessa, kun halutaan elatusvelvollisen asuinmaan viranomaisen vahvistavan elatusavun määrän. Elatusvelvollisen asuessa toisessa Pohjoismaassa ja jättäessä elatusavun maksamatta, viranomaiset voivat auttaa perinnässä. Mikäli lapsella on oikeus elatusapuun ja ei saa elatustukea vakuutuslaskasta, ei vakuutuslaskassa voi auttaa perimisessä. Tässä vaiheessa on mahdollista saada apua paikasta nimeltä kronofogden eli ulosottovirastosta. Jos elatusvelvollinen asuu muualla kuin Pohjoismaassa, siinä tapauksessa hakijan on otettava yhteys vakuutuslaskaan vaikka ei elatustukea saisikaan.¹⁷⁸

Elatustuki ei ole laskettu lapsen tarpeiden mukaisesti ja se on standardimäärä¹⁷⁹. Elatusavun määrää vakuutuslaskassa ja vuonna 2017 se on maksimissaan 1573 kr. Summa voi olla myös pienempi riippuen vanhemman tuloista ja vastaavasti summaan vaikuttaa myös lapsien määrä kuten alla olevasta taulukosta 3 voi todeta.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Pohjoismaainen yhteistyö 2017, Elatusapu Ruotsissa.

¹⁷⁹ Wickström & Komujärvi 2011, 122.

¹⁸⁰ Försäkringskassan 2017.

Summa att betala per barn vid olika årsinkomster				
Årsinkomst	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn
104 232	50	0	0	0
105 213	60	50	0	0
105 994	69	57	50	0
107 735	90	74	64	50
120 000	233	191	166	129
140 000	466	383	333	258
160 000	700	575	500	387
180 000	933	766	666	516
200 000	1 166	958	833	645
209 110	1 273	1 045	909	704
235 000	1 573	1 293	1 125	871
265 000	1 573	1 573	1 375	1 065
289 000	1 573	1 573	1 573	1 214
344 000	1 573	1 573	1 573	1 573

Taulukko 3: Elatustuen määrä per lapsi vuositulojen mukaisesti. Försäkringskassan 2017.

Elatustuki tulee esiin silloin, kun elatusvelvollinen ei suostu maksamaan elatusmaksua, jolloin lähivanhempi voi vaatia elatustukea vakuutuskassalta. Vakuutuskassa tekee tutkimuksen, onko elatusvelvollisella mahdollisuus maksaa koko elatusmaksu, mikäli näin ei ole, maksaa vakuutuskassa elatustuen kokonaan. Jos elatusvelvollisella on mahdollisuus maksaa elatusmaksu osittain, maksaa vakuutuskassa sen erotusosan, jolloin elatustuen standardimäärä täyttyy.

Elatustukea ei voida myöntää taannehtivista kuin kuukauden ajalta. Tämä on määritelty laissa lagen om underhållstöd (1996:1030) mukaan¹⁸¹. Elatustukea ei makseta siinä tapauksessa, jossa äiti ei auta vakuutuskassaa selvittämään lapsen isää. Elatustuen saamiseksi ei vaadita elatussopimusta, vaan vakuutuskassa tutkii ja päättää, onko elatusvelvollisella mahdollisuus maksaa elatusmaksua. Vakuutuskassa tutkii esimerkiksi sen, missä lapsi tosiasiallisesti asuu. Vakuutuskassa voi tiedustella kuka hakee lapsen päivittäin koulusta. Elatustukea voidaan

¹⁸¹ Bejstam & Wickström 1996, 196.

myöntää siihen asti kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, mutta mikäli lapsi opiskelee lukiotasolla, elatustukea voidaan maksaa kesäkuuhun siihen vuoteen asti kunnes lapsi täyttää 20 vuotta.¹⁸²

Jos elatusvelvollinen ei voi maksaa sovittua elatusapua, voi velvollinen tehdä vakuutuskassan kanssa maksusuunnitelman tai anoa kokonaan vapautusta elatusvelasta. Kokonaan vapauttaminen on harvinaista. Maksusuunnitelman ja vapautuksen myöntämiseen voi olla mahdollista ainoastaan silloin, jos elatuksensaaja saa elatustukea vakuutuskassasta. Muussa tapauksessa elatusvelvollinen voi pyytää toista vanhempaa tekemään uuden elatusapusopimuksen tai hakea tarkistettua päätöstä tuomioistuimesta. Elatusvelan ollessa kruununvoudin eli ulosottoviranomaisella perittävänä, on otettava yhteys kruununvoutiin. Mikäli elatusvelvollinen ei maksa elatusapua, on lapsella oikeus saada elatustukea Ruotsin valtiolta. Valtio maksaa tukea lapselle, jonka vanhemmat asuvat erikseen. Elatustuen saamisen edellytyksiä on, että lapsi asuu yhdessä huoltajansa kanssa Ruotsissa ja elatusvelvollinen ei maksa elatusapua ollenkaan tai ei maksa sovituksessa aikataulussa. Mikäli valtio maksaa elatustukea lapselle, perii valtio sen elatusvelvolliselta. Perittäessä elatusapua elatusvelvolliselta, joka on verovelvollinen Ruotsissa, päättää vakuutuskassa maksettavan summan suuruudesta. Tämä riippuu elatusvelvollisen tuloista sekä kuinka monta elätettävää elatusvelvollisella on. Elatusvelvollisen on maksettava valtiolle elatusapu joko kokonaan tai elatusavun osa. Jos elatusvelvollinen ei asu Ruotsissa eikä tee töitä Ruotsissa, ei vakuutuskassa voi päättää elatusavun maksettavasta määrästä. Tilanteessa, jossa vanhemmat eivät ole päässeet sopimukseen elatusavun määrästä, vakuutuskassa edellyttää elatustukea saavaa vanhempaa aktiivisesti edesauttamaan elatusavun summan määrittämiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhempi on velvollinen lähettämään kaikki tarvittavat asiakirjat vakuutuskassaan, joiden perusteella elatustuki voidaan määrätä siinä asuinmaassa, jossa elatusapuvollinen asuu. Jos aloitetaan prosessi elatusavun saamiseksi tuomioistuimessa, siitä voidaan toimittaa dokumentti vakuutuskassaan, jolloin elatustuen maksaminen jatkuu.¹⁸³

Elatusvelvollinen on veloitettu maksamaan elatustuki vakuutuskassalle takaisin, jos elatusvelvollisen taloudellinen tilanne mahdollistaa sen. Vakuutuskassa tutkii elatusvelvollisen taloudellisen tilanteen vuositulojen kautta. Takaisinmaksuvelvollisuus määräytyy lain nimeltään *lagen om underhållstöd* mukaisesti.¹⁸⁴

---

¹⁸² Wickström & Komujärvi 2011, 123.

¹⁸³ Pohjoismainen yhteistyö 2017, Elatusapu Ruotsissa.

¹⁸⁴ Bejstam & Wickström 1996, 194.

7.4 Ruotsin oikeudenkäytäntöä lapsen elatuksesta

Högsta domstolen Ö 1836-09 . HovR beaktar faktisk förvärvsförmåga - pappa åläggs betala underhållsbidrag med standardtillägg. - Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om underhållsbidrag Avgörandedatum: 2009-10-21.

Hovrätten eli hovioikeuden päätös lapsen elatuksesta, jossa käsitellään lapsen elatusavun määrää, takautuvasti maksamista, elatuskykyyn vaikuttavaa mahdollisuutta tehdä työtä sekä lainsäädäntöä koskien lapsen elatusta ja etuutta eli laki nimeltä föräldrabalken.

Vanhempien erottua tyttö asui äidin luona ja poika asui isän luona. Tyttö vaati isältä, että hän maksaisi tytlle kuukausittaista elatusapua. Tyttö vaati saada kuukausittain 3 451 kruunua sisältäen elämisen perustarpeet sekä elintasolisän. Tyttö vaati, että isä veloitetaan maksamaan elatusapua taannehtivasti neljän vuoden ajalta 95 610 kruunua. Isä kiisti vaatimukset, mutta myönsi, että voi maksaa tavanomaisen elatusavun 1 273 kruunua kuukausittain. Isä väitti, ettei tytöllä ole tarvetta elintasolisään ja se ei ole kohtuullista isän tuloihin nähden. Isä vaati, että äidin tulee maksaa pojalle elatusapua 2 500 kruunua kuukaudessa.

Käräjäoikeus tuomitsi maksettavaksi sekä äidille että isälle elatusapua 1 273 kruunua kuukausittain. Isä ei joutunut maksamaan mitään takautuvasti ja nainen joutui maksamaan pojasta 2300 kruunua kuukaudessa tammikuusta 2009 alkaen koko vuodelta ja sen jälkeen 1 273 kruunua kuukausittain. Äiti veloitettiin maksamaan kaikki oikeudenkäyntikulut. Äidin tulot olivat 30 000 kruunua kuukaudessa ja isän tuloina ainoastaan eläketulot, jotka olivat 22 000 kruunua kuukaudessa. Käräjäoikeus ei ottanut huomioon isän työkykyä.

Hovioikeus muutti käräjäoikeuden tuomioin ja tuomitsi isän maksamaan tytlle 3 500 kruunua kuukausittain elatusapua helmikuusta 2010 eteenpäin sekä lisäksi taannehtivasti ajalta joulukuusta 2005 tammikuuhun 2010 eli neljän vuoden ajalta. Hovioikeus perusteli päätöksensä isän todelliseen työkykyyn sekä isän suuriin pääomatuloihin. Isän ylijäämä oli neljä kertaa suurempi kuin äidin. Isä tuomittiin myös maksamaan oikeudenkäyntikulut 210 000 kruunua. Isä ei tehnyt töitä vaan oli jäänyt eläkkeelle vuonna 2010 saaden yksityistä eläkevakuutusta. Isän tuloarvo laskettiin huomioonottaen se, että isä oli ollut korkeasti palkatussa työssä ja on yhä työkykyinen. Isä itse kertoi, että oli vuodesta 2006 alkaen etsinyt töitä, koska isä oli ollut yrittäjänä ja hänellä ei ollut oikeutta työttömyyskorvaukseen. Mistään asiakirjoista ei käynyt ilmi, että isä olisi todellisuudessa etsinyt töitä. Hovioikeus huomio myös sen, että isällä olisi ollut mahdollisuus saada töitä ja vähintäänkin keskituloista työtä. Arvioitiin, että jos isä olisi töissä, hänen palkkansa olisi 33 000 kruunua kuukaudessa. Näin isällä jäisi ylijäämää kuukaudessa 22 0000 kruunua, ottaen huomioon mahdollinen palkka sekä pääomatulot. Äidin tulot

olivat kuukaudessa 5 000 kruunua. Isän tuloista vähennettiin pojan kulut. Lainsäädäntö on laissa nimeltä föräldrabalken.

8 Suomen ja Ruotsin vertailua laissa lapsen elatuksesta

Suomessa säädetään lapsen elatuksesta pääasiallisesti laissa lapsen elatuksesta ja Ruotsissa lapsen elatuksesta säädetään föräldrabalken -nimisen lain 7 luvussa. Suomen ja Ruotsin lainsäädännössä on lapsen elatuksessa sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Muun muassa elatusapulaskelman tekemisessä, elatustuen saamisen edellytyksissä ja elatussopimuksessa. Kumpaakin valtiota sitoo Euroopan unionin sopimukset sekä YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista ja lähtökohtana on molemmissa maissa lapsen oikeudet ja etu.

8.1 Elatusapu ja underhållsbidrag

Suomen mallissa on tyypillistä se, että siinä ei ole euromääräisiä tarkkoja ylä- eikä alarajoja vaan jokainen päätös tehdään yksilöllisesti ja harkinnanvaraisesti.¹⁸⁵ Suomessa tehdään elatusapulaskelma oikeusministeriön ohjeistuksen mukaisesti. Ensin selvitetään lapsen tarve elatukseen ja siitä vähennetään lapsilisä. Elatusapulaskelmaan vaikuttavat yksilölliset tilanteet, esimerkiksi asumiskustannukset ja erityistarpeet, kuten mahdolliset poikkeavat terveyskustannukset. Suomessa on suositus lapsen yleisestä kustannuksesta, joka voi vaihdella vuosittain. Tämän jälkeen lasketaan vanhempien elatuskyky ja se suhteutetaan prosentuaalisesti, josta saadaan prosenttiosuus lapsen elatuksen tarpeen osuudesta. Vähennyksenä otetaan huomioon vanhempien muut lapset, joista he ovat elatusvelvollisia.

Ruotsin malli elatusavusta on sidottu kustannuksiin. Ruotsissa on vastaavasti selkeämpi laskentamethodi, jossa konsumentverket eli kuluttajanlaitos määrittelee vuosittain kruunumääräisen normaalitarpeen peruselatukseen. Ruotsissa otetaan huomioon myös muut mahdolliset erityistarpeet ja yksilölliset asiat, esimerkiksi elintasolisä. Lapsen elatus on kustannusperusteinen ja yleisesti elatusvelvollisen tulot eivät välttämättä paljoa vaikuta, ellei yksilöllisistä syistä haeta suurempaa elatusapua, kuten esimerkiksi elintasolisää tai muita poikkeuksellisia kustannuksia. Ruotsissa otetaan huomioon elatusvelvollisen velvoitteet nykyisen avio- tai avoliitossa olevien lasten elatusstarpeet, vaikka lapset eivät olisi elatusvelvollisen biologisia lapsia vaan kuuluu elatusvelvollisen nykyiseen perheeseen. Tämä vaikuttaa elatusavun määrää päätettäessä.

---

¹⁸⁵ Kangas 2013, 153-154.

Kummassakin maassa katsotaan elatuskykyä määriteltäessä se, että minkälainen mahdollisuus vanhemmalla on tehdä töitä ja saada tuloja. Ei se, onko vanhempi töissä, vaan otetaan työkentelymahdollisuus huomioon ja sen mukaiset mahdolliset tulot.

Elatusapua voidaan määrätä maksettavaksi takautuvasti. Suomessa takautuvasti voidaan määrätä maksettavaksi tuomioistuimissa yleensä alkaen siitä kun asia on laitettu vireille tuomioistuimeen tai sen jälkeisestä ajasta. Takautuvaa elatusapua on vaikea saada ja siihen on oltava erityisen painavat syyt, tästäkin syystä takautuvasti voi enintään saada kanteen vireillepanolta edeltäneeltä vuodelta. Ruotsissa elatusapua voi saada takautuvasti enintään kolmen vuoden ajalta siitä kun kanne on nostettu. Suomessa voi saada elatusapua takautuvasti neljän vuoden ajalta eli pidemmältä ajalta kuin Ruotsissa.

Lain lapsen elatuksen 6 luvun 16 c §:n mukaisesti elatusvelat vanhenevat Suomessa viidessä vuodessa. Ruotsin lainsäädännössä underhållsskulder eli elatusvelat on säädetty föräldrabalcken 7 luvun 9 §:n mukaisesti ja elatusvelat vanhenevat viidessä vuodessa kuten Suomessakin.

8.2 Elatussopimus ja avtal om underhållsbidrag

Elatussopimuksen tekeminen on Suomessa vaativampaa. Suomessa täytyy olla sosiaalihuollon eli lastenvalvojan vahvistama elatussopimus tai tuomioistuimen päätös. Kirjattuna sopimuksessa on myös oltava elatusturvalauseke, jos elatusapu on määrältään pienempi kuin elatustuki, jolloin voi hakea elatustukea. Edellä mainitut ovat lähes ehdottomia, jotta olisi mahdollisuus saada tarvittaessa elatustukea Kelalta. Ongelmana tällaisessa tilanteessa on, että lapsi voi jäädä välillä ilman elatusta.

Ruotsissa elatussopimuksen tekeminen on vapaaehtoista eikä se poista mahdollisuutta saada elatustukea. Ruotsissa elatussopimus saa lainvoiman, jossa sopimus on tehty kirjallisesti ja siinä on elatusvelvollisen, elatuksensaajan yleensä edustajan sekä kahden todistajan allekirjoitukset. Niissä tapauksissa kun haetaan suurempaa elatusapua kuin on määritelty kuluttajanvirastossa on syytä hakea päätös tuomioistuimesta.

8.3 Elatustuki ja underhållstöd

Suomessa ei saa elatustukea, mikäli ei ole vahvistettua sopimusta ja edellytykset ei täyty. Edellytyksissä on poikkeuksia jos muun muassa elatusvelvollista vanhempaa ei ole tai lapsi on

adoptoitu ilman kumppania, lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella tai lapsen isyyttä ei ole vahvistettu.

Ruotsissa elatustukea voi hakea heti kun vanhemmat ovat eronneet. Suuri ero on myös se, että Ruotsissa försäkringskassan eli vakuutuskassa selvittää elatusvelvollisen tulot ja maksukyvyt. Ruotsi alkaa maksamaan elatustukea heti ja perii ne sitten elatusvelvolliselta hänen tulojensa mukaisesti joko kokonaan tai osittain tai ei ollenkaan. Lapsi ei jää ilman elatusta, jos sitä vaan haetaan vakuutuskassalta. Suomessa elatustukea voidaan maksaa siihen päivään asti kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Ruotsissa elatustukea voi saada siihen asti kunnes lapsi täyttää 18 vuotta tai kesäkuuhun siihen vuoteen asti kunnes täyttää 20 vuotta, jos lapsi opiskelee lukiotasolla.

Elatustuki on sekä Suomessa että Ruotsissa standardimääräinen. Elatustukea maksettaessa takautuvasti Suomessa voidaan maksaa edellytysten täytyessä kolmen kuukauden ajalta ja ainoastaan erittäin painavista syistä sitä voi saada pidemmältä ajalta. Ruotsissa elatustukea voidaan maksaa takautuvasti kuukauden ajalta.

9 Pohdinta ja johtopäätökset

Vanhemmat ovat elatusvastuullisia lastaan kohtaan ja lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Erotilanteessa lapsi tulee useimmiten asumaan jommankumman vanhemman luona, jolloin tästä vanhemmasta tulee lähivanhempi. Elatusvelvollinen on vanhempi, jonka on maksettava toiselle vanhemmalle alaikäisestä lapsesta elatusapua. Elatusapua laskiessa, lasketaan ensin lasketaan lapsen elatuksen tarve sekä vanhempien elatuskyvyt. Näistä määräytyy elatusvelvollisen maksettavan elatusavun määrä.

Ruotsissa on selkeämpi kustannusten mukainen laskentametodi lapsen elatuksen tarpeesta, mutta Ruotsissakin otetaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet esimerkiksi matkakustannukset ja elintasolisä elatusvelvollisen tulojen perusteella. Suomessa ja Ruotsissa elatusavun laskemisessa ei lopulta ole niin suurta eroa, koska kummassakin maassa otetaan huomioon yksilöllisiä asioita ja on olemassa arvio yleisen elinkustannuksen määrästä eri ikävuosina. Ruotsissa elatusvelvollisen menoihin otetaan huomioon elatusvelvollisen mahdollisen nykyisen perheen (avio- tai avoliitto) alaikäisten lasten elatusvelvollisuus, riippumatta ovatko lapset elatusvelvollisen biologisia lapsia. Molemmissa valtioissa elatusvelvollisen maksukyvyksi huomioidaan elatusvelvollisuuden mahdollisuus tehdä työtä ja siitä saamaa mahdollista tuloa.

Suomessa elatussopimuksessa allekirjoitukset on oltava lapsen edustajalta (yleensä lähivanhempi) ja elatusvelvolliselta, joka sitoutuu maksamaan elatusta. Sopimus on vahvistettava

sosiaalihuollossa eli lastenvalvojalla tai tuomioistuimen päätöksellä. Vahvistetun sopimuksen saamiseen voi mennä todella pitkä aika, jopa vuosien. Ruotsissa ei tarvita elatussopimukseen kuin lapsen tai hänen edustajan sekä elatusvelvollisen ja kahden todistajan allekirjoitukset, jolloin sopimus on lainvoimainen. Mikäli lapsen edustaja haluaa hakea suurempaa elatusapua kuin Ruotsin elatustuen verran, on syytä hakea päätös tuomioistuimelta.

Suomessa elatustukea maksaa Kela ja Ruotsissa försäkringskassan eli vakuutuskassa. Suomen elatustukilaissa on säädetty elatustuen maksamisen ehdoksi olemassa oleva elatussopimus, joko kunnan sosiaalihuollon vahvistama elatuspäätös tai tuomioistuimen tekemä päätös. Mikäli elatusvelvollinen ei maksa vahvistettua elatusmaksua, tällöin lähivanhemmalla on oikeus saada elatustukea Kelasta. Ilman vahvistettua elatussopimusta Kela ei voi maksaa lapsesta elatustukea. Paitsi tietyin edellytyksin, jotka ovat tilanteessa, jossa elatusvelvollista vanhempaa ei ole tai lapsi on adoptoitu ilman kumppania, lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella tai lapsen isyyttä ei ole vahvistettu, ottovanhempi on ottanut yksin ottolapsen eikä lapsi ole vanhemman puolison lapsi.

Jos elatusvelvollinen ei suostu tekemään elatussopimusta sosiaalihuollossa eli lastenvalvojalla tai pitkittää sitä kohtuuttomia aikoja, ei ole mahdollista saada Kelalta elatustukea. Aikaa oletettavasti kuluu myös mahdollisen kanteen nostamiseen sekä oikeudenkäynnin päätökseen ja elatusavun saaminen pitkältä ajalta takautuvasti on haastavaa. Tästä seurauksena voi olla se, että lapsi joutuu olemaan pitkiäkin aikoja ilman elatustukea, jos vahvistetun sopimuksen saaminen tai tuomioistuimen päätös kokonaisuudessaan viivästyy. Ruotsissa ei ole pakollisia vahvistettuja elatussopimuksia rajaamassa elatustuen saamista. Jos elatusvelvollinen ei maksa elatusapua, on Ruotsissa oikeus saada elatustukea vakuutuskassalta ja vakuutuskassan tehtävä on periä sitä elatusvelvollisesta hänen elatuskykynsä mukaisesti. Ruotsissa lapsen kanssa asuvan vanhemman on haettava elatustukea ja sitä on oikeus hakea heti eron ensimmäisestä kuukaudesta alkaen.

Suomessa elatustukea voi saada takautuvasti kolmen kuukauden ajalta edellytysten täytyessä eli muun muassa vahvistetusta elatussopimuksesta tai tuomioistuimen päätöksestä. Ainostaan erittäin painavasta tai perustellusta syytä elatustukea voi saada takautuvasti pidemmältä ajalta. Ruotsissa elatustukea voi takautuvasti saada kuukauden ajalta, tosin Ruotsissa on eron tapahtuessa heti oikeus hakea elatustukea, jolloin takautuvaa tarvetta ei varsinaisesti olekaan.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että Suomen ja Ruotsin lainsäädännöissä on yhteneväisyyksiä, kuten elatusapu, jota maksaa elatusvelvollinen. Elatustukea voi saada molemmista maista, mutta Suomessa elatustuen saamisen edellytyksissä on ehdottomia rajauksia. Suurin rajaus on vahvistetun elatussopimuksen puute tai tuomioistuimen päätöksen puute. Näitä edellytyk-

siä ei Ruotsissa ole. Lisäksi elatusavun maksamisessa Ruotsissa otetaan huomioon elatusvelvollisen mahdollisen nykyisen perheen elatusvelvollisuus kaikkia perheen alaikäisiä lapsia kohtaan. Tämä olisi varteenotettava ajatus nykypäivänä Suomessakin, koska uusioperheitä on varsin paljon. Suuri ero löytyy myös siinä, että vakuutuskassa on velvollinen selvittämään elatusvelvollisen maksukyvyyn sekä perimään maksetut elatustuet. Suomessa Kela pyrkii myös perimään elatustuen elatusvelvolliselta ainoastaan niissä tilanteissa kun elatustuen saamisen edellytykset täyttyvät. Kela ei maksa elatustukea ilman elatustuen saamisen edellytyksiä ja eikä ole velvollinen selvittämään elatusvelvollisen elatuskykyä, vaikka lähivanhempi kuin yrittää edistää asiaa edellytysten täyttämässä. Nyt on mahdollisuus, että elatusvelvollinen voi jopa tahallisesti pitkittää vahvistetun elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen saamisen prosessia.

Suomen elatustukilaissa 2 luvussa 6 §:ssä on lapsen edun vastainen tilanne siinä mielessä, että lapsi voi jäädä kokonaan tai osaksi ilman elatusapua eron sekä vahvistetun sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen väliseksi ajaksi ja tämä olisi syytä muuttaa. Tilanteessa, jossa vahvistetun elatussopimuksen saaminen viivästyy lähivanhemmasta riippumattomasta syystä, olisi Kelalta saatava elatustukea heti, joka myöhemmin perittäisiin mahdollisuuksien mukaan elatusvelvollisesta. Kela olisi velvollinen maksamaan elatustukea ja näin turvaamaan lapsen kuukausittaisen elatuksen. Mikäli vahvistettua elatuspäätöstä ei ole saatu tehtyä, elatustuen saaminen otetaan huomioon tuomioistuimen päätöksessä ja edelleen peritään sitä elatusvelvolliselta hänen elatuskykynsä mukaisesti. Lisäksi tämä voisi poistaa elatusvelvollisen mahdolliset tahalliset intressit pitkittää elatussopimuksen tekemiseen liittyvää prosessia. Kansainvälisissä ja kansallisissa laissa on määritelty se, että on toimittava ensisijaisesti lapsen etujen ja oikeuksien mukaisesti sekä turvattava lapsen oikeus elatukseen.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Aaltonen A-K. 2015. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Vantaa: Kauppakamari.

Aarnio A. 2014. Oikeutta etsimässä. Helsinki: Talentum.

Ahola E. 2016. Elatustuen merkitys yksinhuoltajaperheiden toimeentulolle, Onko vammaisen lapsen syntymä eroriski? teoksessa Haataja A., Aihio I., Saarikallio-tora M., Valasten M. Laulu 573 566 perheestä. Helsinki: Kela, 22, 288-292, 294-295, 315.

Bejstam L. & Wickström A. 1996. Underhållsstöd och Underhållsbidrag. Stockholm: Norstedts Juridik.

Gottber E. 2013 Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 7. ajantasaistettu painos. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksityisoikeuden sarja A:133.

Haataja A., Airio I., Saarikallio-Torp M., Valaste M. 2016. Laulu 573 566 perheestä. Helsinki: Kela.

Hakalehto S. & Toivonen V. 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin kamari / Helsingin seudun kauppakamari ja tekijät.

Hakalehto-Wainio S. 2013. Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa teoksessa Hakalehto-Wainio S. & Nieminen L. Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliitto, 30-33, 35-37, 40, 43.

Hakalehto-Wainio S. & Nieminen L. Lapsioikeus murroksessa 2013. Helsinki: Lakimiesliitto.

Helin M. 2013. Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Helsinki: Talentum.

Hiilamo H. 2016. Onko vammaisen lapsen syntymä eroriski? teoksessa Haataja A., Airio I., Saarikallio-Torp M., Valaste M. Laulu 573 566 perheestä. Helsinki: Kela, 22, 315.

Honkanen P. 2016. Työttömyys ja tulonsiirrot pienten lasten vanhemmilla teoksessa Haataja A., Airio I., Saarikallio-Torp M., Valaste M. Laulu 573 566 perheestä. Helsinki: Kela 193-194.

Husa J. 2013. Oikeusvertailu. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kangas U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Karttunen T., Laasanen H., Sippel L., Uitto T., Valtonen M. 2015. Juridiikan perusteet. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Koulu S. 2014. Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Helsinki: Lakimiesliitto.

Mahkonen S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Mikkola T. 2013. Kansainvälinen lapsioikeus. Helsinki: SanomaPro.

Pajulammi H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Sjösten M. 2003. Vårdnad, boende och umgänge, andra upplagan. Stockholm: Nordstedts juridik.

Taskinen S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Toivonen V-M. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lapsensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsinki: Alma Talent.

Wickström A. & Komujärvi U. 2011. Familjerätten, en introduktion, tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Virallislähteet

Euroopan union 1988, 2007. Luganon yleissopimus. Viitattu 8.5.2017.

http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_int_fi.htm

Euroopan union 2001. Tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano siviili- ja kauppaoikeuden alalla (Bryssel I). Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001. Viitattu 21.4.2017. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3A133054>

Euroopan union 2007. Haagin pöytäkirja. Viitattu 21.4.2017.

<https://assets.hcch.net/docs/76abea0d-e2e3-46b8-a882-261d64ce6e66.pdf>

Euroopan union 2009. Elatusapuasetus. Neuvoston asetus (EY) N:o 4/2009. Viitattu 21.4.2017.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3Aj10024>

Försäkringskassan.se 2017. Viitattu 5.5.2017.

<https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/015a0bd0-2a49-460d-8c56-8fe938c2fc75/4079-D-underhallsstod-betalningsskyldighet-2017-01.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>

Hallituksen esitys 15/2015. Viitattu 22.5.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150015>

Helsingin yliopisto 2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Viitattu 19.5.2017.

<http://www.helsinki.fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti/>

Kansalaisaloite 2017. Viitattu 2.5.2017. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi>

KELA 2017. Elatustuki. Viitattu 21.2.2017.

<http://www.kela.fi/elatustuki>

KELA 2017. Elatustuki ja elatusapu tarkistetaan elinkustannusindeksin mukaisesti. Viitattu

21.4.2017. <http://www.kela.fi/-/elatustuki-ja-elatusapu-tarkistetaan-elinkustannusindeksin-mukaisesti>

KELA 2017. Perintä. Viitattu 19.5.2017. <http://www.kela.fi/perinta>

Konsumentverket 2017. <http://www.konsumentverket.se>. Viitattu 20.4.2017.

Oikeusministeriö julkaisu 2007:2. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Viitattu 21.2.2017.

Oikeusministeriö 2017. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Viitattu 16.5.2017.

<http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200702ohjelapsenelatusavunsuur-uudenarvioimiseksi.html>

Pohjoismainen yhteistyö 2017. Pohjoismaiden ministerineuvosto. Elatusapu Ruotsissa. Viitattu 4.4.2017. <http://www.norden.org/fi/haloo-pohjola/ruotsi/lapset-ja-perheet-ruotsissa/elatusapu-ruotsissa>

Socialstyrelsen.se 2017. Viitattu 5.5.2017.

<http://www.socialstyrelsen.se/SiteCollectionDocuments/2014-6-6-7-Olika-kostnadsberakningar.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Lapsi- ja perhepalvelut (LAPE). Viitattu 14.5.2017.

<http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Kuntainfo. Viitattu 19.5.2017.

<http://stm.fi/kuntainfot>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Lapsen elatus ja huolto 2015. Viitattu 17.5.2017.

<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lapsen-elatus-ja-huolto>

Tilastokeskus 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus 2015. Viitattu 8.5.2017.

http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_003_fi.html

Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus 2017. Elatusapulaskuri. Viitattu 22.4.2017.

<http://www.sosiaalikallega.fi/virtu.fi/laskurit/elatusapulaskuri>

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 2017. Viitattu 21.4.2017.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Oikeustapaukset

KKO:2016:74, diaarinumero S2015/359, taltio 2241, antopäivä 31.10.2016.

KKO 2003:66, diaarinumero S2002/780, taltio 1776, antopäivä 11.2.2003.

Högsta domstolen Ö 1836-09. HovR beaktar faktisk förvärvsförmåga - pappa åläggs betala underhållsbidrag med standardtillägg. Avgörandedatum: 2009-10-21.

Kuviot

Kuvio 1: Kuvaus lapsen elatusprosessista, kun vanhemmat eivät elä parisuhteessa keskenään. Ahola 2016, 290.	22
Kuvio 2: Vuosien 1999-2010 veronalaiset mediaanitulot vuonna 2004 syntyneiden lasten äideillä ja heidän puolisoillaan. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.	29
Kuvio 3: Sosiaalitoimen perheoikeudelliset vahvistetut sopimukset ajalta 2000-2015. Lapsen elatus ja huolto 2015.	36
Kuvio 4: Vuosien 2005-2015 elatustuen nimellisen ja reaalisen tason kehitys. Sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo 2017.	43

Taulukot

Taulukko 1: Vuoden 2010 yksinhuoltajaperheiden elatustuen saamisesta ryhmäjakoina. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.....	40
Taulukko 2: Vuonna 2010 yksinhuoltajaperheiden elatustuen osuus käytettävissä olevista rahatuloista. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, LAPE.	41
Taulukko 3: Elatustuen määrä per lapsi vuositulojen mukaisesti. Försäkringskassan 2017.	51

Liitteet

Liite 1: Sosiaalikallegan sivustolla on laadittu suuntaa antava elatusapulaskuri, jossa voi laskea elatusarvon suuruutta. Tässä liitteessä huomioonotettavat tulot ja menot..... 65

Liite 1: Sosiaalikallegan sivustolla on laadittu suuntaa antava elatusapulaskuri, jossa voi laskea elatusarvon suuruutta. Tässä liitteenä huomioonotettavat tulot ja menot.

Alkutiedoissa selvitetään vanhempien muiden mahdollisten lapsienkin tilanteet:

- Kuinka monta lasta lähi- ja etävanhemmalla on sekä minkä ikäisiä lapsia?
- Kuinka monta yötä lapsi on lähi- ja etävanhemman luona kuukaudessa?
- Kuinka monta alaikäistä lasta asuu lähi- ja etävanhemman luona?
- Ovatko lähi- ja etävanhempi uudessa avo-/avioliitossa?

Vanhempien tuloissa selvitetään vanhempien elatuskykyä:

- Ansiotulot
- Elinkeinotoiminnan tulot
- Työttömyyspäiväraha
- Eläkkeet
- Sosiaalietuudet
- Lapsikorotusten osuus työttömyyspäivärahasta / eläkkeistä ja sosiaalietuuksista
- Lapsilisän yksinhuoltajakorotus
- Pääomatulot
- Muu varallisuudesta saatava tulo
- Muut tulot

TULOT YHTEENSÄ

Seuraavaksi otetaan huomioon vanhempien menot:

- Yleiset elinkustannukset
- Asumiskustannukset
  - Vuokra / vastike ja asuntolainamenot (kohtuulliset)
  - Vesi
  - Sähkö
  - Muut asumiskustannukset
- Asumiskustannusten vähennykset
  - Asumistuki
  - Asuinkumppanin osuus asumiskustannuksista
  - Lasten osuus asumiskustannuksista
- Muut elinkustannukset
  - Erityiset terveydenhoitomenot
  - Työmatkakustannukset
  - Opintolainamenot
  - Muu elatusvastuu
  - Matkakulut lapsen tapaamisesta

MENOT YHTEENSÄ

Vanhempien kuukausittainen elatuskyky:

- TULOT YHTEENSÄ
- VÄHENNETTYNÄ MENOT YHTEENSÄ
- ELATUSKYKY

Lapsen kuukausittainen elatuksen tarve:

- Yleiset elinkustannukset
- Erityiset kustannukset
  - Lapsen osuus asumiskustannuksista
  - Päivähoitokulut
  - Koululaisen aamu- ja iltapäiväohjelma
  - Koulutuskustannukset
  - Erityisen harrastuksen kustannukset
  - Vakuutusmaksut
  - Erityiset terveydenhoitokustannukset
  - Muut erityiset kustannukset
- Elinkustannusten vähennykset
  - Lapsilisä
  - Lapsen ansiotulot
  - Lapsen pääomatulot

LAPSEN ELATUKSEN TARVE

ELATUSAPULASKELAMAN KUUKAUSITTAINEN TULOS

- Luonapitovähennys
- ELATUSAVUN MÄÄRÄ
- ELATUSTUEN MÄÄRÄ